

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sanna Ketola

Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä tehostetussa perhetyössä käytettävistä menetelmistä

Opinnäytetyö
Syksy 2022
Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Sanna Ketola

Työn nimi: Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä tehostetussa perhetyössä käytettävistä menetelmistä

Ohjaaja: Taja Kiiskilä

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 60

Liitteiden lukumäärä: 2

Lastensuojelun perhetyö on yksi tärkeistä lastensuojelun avohuollon tuen muodoista, ja siitä käytetään myös käsitettä tehostettu perhetyö. Lastensuojelun perhetyö on monisäikeistä työtä, jossa tarjotaan tukea yksilöllisen palvelusuunnitelman mukaisesti.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa lastensuojelun perhetyössä käytettävistä menetelmistä. Tavoitteena oli selvittää lastensuojelun perhetyössä käytettäviä menetelmiä ja niiden toimivuutta. Lisäksi pyrkimyksenä oli selvittää, miten osallistava kirjaaminen koetaan menetelmänä.

Opinnäytetyön tutkimusosuus on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Haastattelut toimivat tämän tutkimusosuuden aineistona. Yhteistyötahona toimi Pohjanmaalla sijaitseva Humana Oy:n toimipiste. Tutkimukseen osallistui viisi Humanalla työskentelevää perhetyöntekijää. Haastattelu on toteutettu teemahaastatteluna ryhmämuotoisesti keväällä 2022. Saatu aineisto on analysoitu käyttäen teemoittelua, joka on yksi sisällön analyysin muodoista. Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä kuvaamaan lastensuojelun perhetyössä käytettäviä menetelmiä, vaan ovat haastateltujen työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä perhetyössä käytettävistä menetelmistä. Työn teoreettisena lähtökohtana oli lastensuojelu, perhetyön käsite ja määritelmä, tehostetun perhetyön asiakasprosessi sekä menetelmät perhetyössä. Menetelmiä on olemassa lukuisia. Tässä opinnäytetyössä niistä on esitelty muutamia.

Opinnäytetyön tutkimusosuudessa ilmeni lastensuojelun perhetyössä käytettäviä menetelmiä olevan useita. Käytetyimpiä olivat dialogi, erilaiset tunnekortit sekä toiminnalliset menetelmät. Vastaajat kuvasivat toiminnallisiksi menetelmiksi muun muassa rooli- ja verkostokartat, erilaiset leikit ja pelit sekä arjen perustoiminnot. Aineistosta ilmeni ratkaisukeskeisen työtteen olevan läsnä perheiden kanssa työskentelyssä. Tutkimuksen mukaan menetelmät olivat keskeinen osa laadukkaan lastensuojelun perhetyön toteuttamista ja asiakasprosessin luontevaa etenemistä. Osallistava kirjaus koettiin luottamusta ja läpinäkyvyyttä lisäävänä tärkeänä menetelmänä.

¹ Asiasanat: tehostettu perhetyö, perhetyön menetelmät, asiakasprosessi

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Social Services

Author: Sanna Ketola

Title of thesis: Child welfare workers' opinions on methods in enhanced family work

Supervisor: Taja Kiiskilä

Year: 2022

Number of pages: 60

Number of appendices: 2

The purpose of this thesis was to increase knowledge of the methods used in family work in child protection. The aim was to examine the methods used in family work for child protection and how they work. In addition, it was explored how inclusive registration is used as a method. Family work in child protection is one form of child protection support. Family work is also called intensified family work. Child welfare family work is a multi-threaded job, where support is provided in accordance with an individual client plan.

The material of the thesis was gathered using qualitative research. Interviews serve as data for this part of the research. The cooperation partner in this thesis was Humana Oy, located in Ostrobothnia. Humana Oy's five workers were interviewed. The interview was executed as a themed interview in a group in spring 2022. The material was analyzed as a theme analysis, which is one of the forms of content analysis. The results are not generalizable to describe the methods used for child protection in family work. Instead, the results reflect the experiences of the interviewed employees and their views on methods used in family work. The theoretical starting point of the work was child protection, the concept and definition of family work, enhanced family work customer process and methods of family work. There are numerous methods and a few of them were introduced in this thesis.

As results, the study showed that there were various work methods in use. The most used were dialogue, various emotion cards and functional methods. The respondents described functional methods, for example, role- and mesh of maps, games and everyday activities. The results showed solution-oriented work grip was used method with families. Work methods are an essential part of quality family work of the child welfare, family work and the natural progression of the customer process. Inclusive registration was perceived as an important method of enhancing confidence and transparency.

¹ Keywords: enhanced family work, methods of family work, customer process

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 LASTENSUOJELU	8
2.1 Lastensuojelun asiakkuus	9
2.2 Avohuollon tukitoimet	10
3 PERHETYÖN KÄSITE JA MÄÄRITELMÄ	12
3.1 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö	13
3.2 Lastensuojelulain mukainen tehostettu perhetyö	13
4 LASTENSUOJELUN TEHOSTETUN PERHETYÖN ASIAKASPROSESSI	15
4.1 Aloitusvaihe	16
4.2 Toteutusvaihe	17
4.3 Perhetyön päättyminen	18
5 MENETELMIÄ PERHETYÖSSÄ	19
5.1 Keskustelumenetelmät ja vuorovaikutustyö	19
5.1.1 Dialogi	19
5.1.2 Motivointi	20
5.1.3 Huoli puheeksi -menetelmä	21
5.1.4 Lapset puheeksi -menetelmä	22
5.2 Toiminnalliset menetelmät	23
5.3 Menetelmiä arkielämän ohjauksen tueksi	24
5.3.1 Vanhemmuuden tukeminen	24
5.3.2 Tunnetaidot	26
5.3.3 Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys	27
5.4 Arviointiin ja seurantaan liittyviä menetelmiä	27

5.4.1	Kirjaaminen.....	28
5.4.2	Työparityöskentely.....	30
5.4.3	Verkostotyö.....	31
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	33
6.1	Yhteistyötaho.....	33
6.2	Tutkimusmenetelmä.....	34
6.3	Kohderyhmä ja aineistonkeruu.....	35
6.4	Aineiston analysointi ja käsittely.....	36
6.5	Luotettavuus ja eettisyys.....	37
7	TUTKIMUSTULOKSET.....	39
7.1	Perhetyön menetelmät.....	39
7.2	Menetelmien valinta.....	42
7.3	Perhetyön menetelmien käyttö.....	45
8	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	49
9	POHDINTA.....	51
	LÄHTEET.....	54
	LIITTEET.....	60

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Tehostetun perhetyön prosessi.....	15
Kuvio 2. Vanhemmuuden roolikartta	25
Kuvio 3. Aineiston analysointi teemoittelulla	37

1 JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022a) ilmoittaa, että tilastojen mukaan vuonna 2021 lastensuojeluilmoituksia oli tehty 93 705 lapsesta ja ilmoitusten määrä oli 173 466, mikä on 1,9 ilmoitusta yhtä lasta kohti. Vuodesta 2020 ilmoitusten kohteena olevien lasten määrä kasvoi 7 prosenttia. Lastensuojeluilmoitusten ja niiden kohteena olevien lasten määrät ovat kasvaneet vuosittain. Sotkanetin (i.a.) tilaston mukaan vuonna 2021 avohuollon lastensuojelun tehostetun perhetyön perheitä koko maassa oli yhteensä 9 458. Tehostettu perhetyö on yksi avohuollon tukitoimista (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019a). Tilastojen mukaan tehostetulle perhetyölle on tarvetta, ja sen merkitys avohuollon tukitoimena tulee olemaan tärkeä. Perhetyö on monisäikeistä työtä ja keskeinen osa-alue lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteitä ja palveluita.

Lastensuojelun perhetyössä käytettävät menetelmät edistävät työskentelyä kohti asetettuja tavoitteita. Työntekijöillä tulee olla taitoa ja tietoa erilaisten menetelmien käytöstä sekä ajatus ja tavoite, miksi käyttää tiettyä menetelmää. Lastensuojelun perhetyön menetelmiin kuuluu osallistava kirjaaminen, joka on lain velvoite, mutta myös menetelmä. Asiakasta osallistava kirjaus ja asiakkaan osallistaminen palvelun toteuttamiseen on korostunut lähi-vuosina. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022b) korostaa kirjaamisen yhdessä asiakkaan kanssa olevan eettisesti suositeltavaa. Yhteinen keskustelu lisää luottamusta ja tuo esiin merkittävät asiat. Asiakkaan on myös mahdollista oikaista virheelliset tulkinnat kirjaamisen yhteydessä. Lastensuojelulaki (2007/417, 4 §) määrittää perheellä olevan oikeus esittää omia mielipiteitä ja toivomuksia. Lasta täytyy myös kuulla häntä itseään koskevissa asioissa. Perheen toiveet sekä osallisuus on huomioitava läpi koko asiakasprosessin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa lastensuojelun perhetyössä käytettävistä menetelmistä sekä käyttöön vaikuttavista asioista. Tavoitteena oli selvittää työntekijöiden näkökulmasta, millaisia menetelmiä he käyttävät ja miten he kokivat niiden käytettävyyden. Opinnäytetyön teoriaosuus rakentuu lastensuojelusta, lastensuojelun perhetyön määrittelystä, työprosesseista sekä menetelmistä. Opinnäytetyön tutkimusosuus on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineiston keruu on toteutettu teemahaastattelulla ryhmämuotoisesti. Opinnäytetyöhön on haastateltu viittä Humanalla työskentelevää perhetyöntekijää.

2 LASTENSUOJELU

Hämeen-Anttila (2016, s. 224) kertoo lastensuojelutyön ohjaamisessa yhden keskeisen merkityksen olevan lastensuojelun laatusuosituksella. Laatusuosituksen keskiössä on lapsi. Laatusuosituksella on viisi eettistä periaatetta: asiakkaiden perusoikeudet ja ihmisarvo, lapsen etu, vuorovaikutus, vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri sekä ammattihenkilöstön työn laatu. Nissen ja Engen (2021) tuovat julki lastensuojelun piirissä olevien perheiden olevan usein syrjäytyneessä asemassa ja heillä olevan vähemmän resursseja täyttää velvoittavat vanhemmuuden kriteerit. Sosiaalityöntekijällä ja vanhemmilla voi olla ristiriitaisia näkemyksiä perheen tilanteesta ja lapsen tarpeista. Heidän suhteensa on epäsuhtainen, jolloin vanhemmilla on vähemmän valtaa määritellä tilannetta. Kuinka toimia niin, että ottaa huomioon erilaiset käsitykset ja näkökannat? Tämä onkin keskeinen eettinen huolenaihe. Sellainen eettinen pohdinta on tärkeää, joka tekee havaittavaksi vallan ja huolenpidon välisen yhteyden. Lastensuojelun asiakasprosessi käynnistyy lastensuojeluilmoituksesta, hakemuksesta tai pyynnöstä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Sosiaalityöntekijän täytyy olla viimeistään seitsemän päivän kuluessa yhteydessä ja ratkaistava ilmoitus tai yhteydenotto lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen. Lastensuojelun asiakkuus alkaa siitä, jos päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys tai ryhdytään välittömiin kiireellisiin toimiin (Lastensuojelulaki 2007/417, 26 §.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2019b) kertoo vastuun lapsen hyvinvoinnista olevan ensisijaisesti lapsen vanhemmilla tai huoltajilla. Tarvittaessa viranomaisilla on kuitenkin velvollisuus tukea vanhempia lapsen kasvatustehtävissä. Perhe ja lapsi pitää ohjata lastensuojelun piiriin tilanteen niin vaatiessa. Lastensuojelun perustehtäviin kuuluvat vaikuttaminen lasten kasvuolosuhteisiin, kasvatustehtävissä vanhempien tukeminen sekä varsinaiset lastensuojelutehtävät. Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla on viimesijainen vastuu turvata lapsen hyvinvointi. Lapsen asioista vastaa sosiaalityöntekijä, joka ottaa vastuun yksittäisen lapsen asiakasprosessista. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuolto ja jälkihuolto (Lastensuojelulaki 2010/88, 1 luku 3 §). Heino (2014, s. 286–289) tuo esille lastensuojelun tulevan mukaan viimesijaisena turvan ja huolenpidon takaajana, kun ongelmia on jo kasautunut. Heino pohtii ehkäisevän lastensuojelun toimivuutta, sillä puuttumista ja varhaista tukea ei tehdä peruspalveluissa riittävän ajoissa.

Tilastoissa näkyy peruspalveluiden käytön sijaan erityisen tuen palveluiden käyttö ja tarjonta, jotka ovat lisääntyneet. Heino pohtii avoimen yhteistyön, asiakkaan kuuntelemisen ja kunnioittamisen sekä yhteistyön asiakkaan läheisten kanssa auttavan löytämään tehokkaammin ongelmien kasautumista ehkäiseviä ratkaisuja ja keinoja.

Lastensuojelulaki säätelee lastensuojelun toimintaa. Keskeisenä periaatteena on ensisijaisesti lapsen edun toteutumisen varmistaminen sekä lapsen oikeuksien huomioiminen (Lastensuojelulaki 2007/ 417, 1 luku 2 §, 4 luku 20 §). Tärkeä asia on myös turvata palvelut ja tukitoimet, joita lapsi ja hänen perheensä tarvitsevat. Lapsen etuun kuuluva tärkeä toimintaperiaate on saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystason mukaisesti. Sosiaalityöntekijän on kuultava lapsen mielipiteitä. Ne on otettava huomioon päätöksiä tehtäessä. Przeperski ja Owusu (2021) toteavat, että nyky-yhteiskunnassa lastensuojelujärjestelmä on lisännyt lasten hyvinvointiin osallistuvia yrityksiä vähentäen samalla perheen roolia. Perhesiteet ovat monilla heikentyneet, yhteiskunta ja perheiden toimintavavat ovat muuttuneet. Przeperski ja Owusu lisäävät tiettyjen lastensuojelun haasteiden lisääntyneen nykyaikana. Tekniikan edistyminen nostaa esiin toisaalta uusia ongelmia, kuten esimerkiksi internetin käyttöriippuvuuksia ja lapsen hyväksikäytön. Taas toisaalta nämä teknologian edistysaskeleet tekevät mahdolliseksi tavoittaa enemmän asiakkaita, kerätä tietoja analysointia varten sekä seurata ja arvioida palveluiden tehokkuutta.

2.1 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojelun asiakkuuksien määrä on selkeä mittari sille, miten lapset ja nuoret voivat Suomessa. Asiakkuuksien syntyminen vaikuttavat monet eri osatekijät. Terveystieteiden tutkimuskeskus (2021a) kerää tilastoja lastensuojelun asiakkuuksista sekä avohuollon asiakkaina olleista lapsista ja nuorista, kaikista kunnista vuosittain. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen mukaan vuonna 2020 lastensuojeluilmoitusten määrä vuodesta 2019 nousi koko maassa 5 930 ilmoituksella. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät sen sijaan laskivat 0–17-vuotiaissa. Vuonna 2019 lastensuojelun avohuollon asiakkaana on ollut koko maassa 42 299 lasta, kun taas vuonna 2020 asiakkaita oli 39 703. Avohuollon asiakkuuksien määrä on siis vähentynyt lähes 2 600. Kertooko tämä peruspalveluiden parantumisesta vai lasten hyvinvoinnin paranemisesta? Toisaalta tilasto voi kertoa myös avohuollon

tukitoimien riittämättömyydestä, minkä vuoksi suurempi osa lapsista on joutunut viimesijaisen lastensuojelun piiriin.

Hyvinvointi ja kasvuolot poikkeavat lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla siitä, mitä ne ovat keskimäärin väestössä lapsilla. Bardy (2013, s. 93–96) toteaa lastensuojelun asiakkaaksi tulleiden lasten arkea värittävän monenlaiset elämänmuutokset. Perherakenteet ja asuinpaikka ovat muuttuneet, sekä mahdollisesti koulu tai päiväkotit ovat vaihtuneet. Tämä tarkoittaa lasten ystävyysuhteiden katkeilemista. Elämänmuutosten lisäksi lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten ja heidän perheidensä elämä sisältää usein tekijöitä, jotka aiheuttavat paljon pahoinvointia. Köyhyys on yleistä lastensuojelun asiakkuusperheissä. Hämeen-Anttila (2016, s. 220) toteaa lapsella olevan aina oikeus erityiseen suojeluun. Syyt vaihtelevat lapsen tarvitsemaan suojeluun, mutta taustalla on aina lapsen kokemus turvattomuuden tunteesta.

Hämeen-Anttila (2016, 97–98) kertoo lastensuojeluasiakkuuden tulevan vireille ja käynnistyvän monin erilaisin tavoin. Aloite voi tulla perheen sisältä, jolloin useimmiten äiti on avun hakija. Yleisimmin lastensuojeluasiakkuus lähtee vireille lastensuojeluilmoituksesta, jonka tekijä on joku palveluntuottaja tai viranomainen. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuden taustalla on samoja asioita kuin huostaanotettujen lasten taustalla. Lastensuojelun asiakkuuksissa korostuu vanhempien tai vanhemman jaksamattomuus sekä riittämättömät taidot vanhemmuuteen. Vanhemmuuden taidoissa korostuu osaamattomuus ja avuttomuus lapsen hoidosta ja arjen hallinnasta. Vanhempien mielenterveysongelmat, päihteiden väärinkäyttö sekä perheristiriidat kohtaavat usein lastensuojeluasiakkuuksien kanssa.

2.2 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun asiakkuuden tarve kertoo siitä, että lapsen kehitys ja terveys ovat vaarantunut esimerkiksi vanhempien tai lapsen päihteiden käytön, mielenterveysongelmien tai perheen vakavien sisäisten vuorovaikutushaasteiden vuoksi niin paljon, että kunnan tarjoamat peruspalvelut eivät pysty auttamaan riittävästi. Tämän vuoksi lapsilla ja perheellä on tarve avohuollon tukitoimiin ja lastensuojelun sosiaalityöhön. Lastensuojelun käsikirja (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2019c) kertoo lastensuojelun sosiaalityöntekijän selvittävän lapsen ja perheen tilanteen aina yksilöllisesti. Yhdessä suunnitellut ja sovitut tukitoimet

kirjataan kirjalliseen asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelmaan määritellään myös tavoitteet mitä avohuollon tukitoimilla pyritään saavuttamaan. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Lastensuojelulaki (2007/ 417, 7 luku, 34 §, 36 §) selventää tukitoimien tarkoituksena olevan tukea ja edistää lapsen kehitystä sekä vahvistaa vanhempien tai huoltajien kasvatustaitoa ja kasvatustarpeita.

Avohuollon tukitoimia toteutetaan pääsääntöisesti lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavien henkilöiden kanssa. Asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on järjestettävä tuen tarpeisiin vastaavia avohuollon tukitoimia, esimerkiksi lapsen kuntoutumista tukevia terapia- ja hoitopalveluita, tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta sekä muita tukitoimia, jotka tukevat lasta ja perhettä. Lapsen ja perheen asumisen puitteiden korjaaminen sekä taloudellinen tukeminen ovat myös avohuollon tukitoimia.

3 PERHETYÖN KÄSITE JA MÄÄRITELMÄ

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021b) mainitsee perhetyön olevan yksi avohuollon tukitoimista. Perhetyötä on mahdollista saada sosiaalihuoltolain mukaisena sosiaalipalveluna tai lastensuojelulain mukaisena tehostettuna perhetyönä. Perhetyön ja tehostetun perhetyön keskeinen ero näkyy työskentelyn intensiteetissä. Palvelusuunnitelma määrittyy sen mukaan, kummalla päätöksellä perhetyötä myönnetään. Perhetyön tarkoituksena on tukea erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kehitystä ja terveyttä. Rönkkö ja Rytönen (2010, s.27) kuvaavat perhetyötä monella eri tavalla. Se voidaan jaotella toimintaympäristön mukaan esimerkiksi päiväkotien ja neuvoloiden perhetyöksi, kuntien sosiaalitoimen perhetyöksi, yksityisen- tai kolmannen sektorin palveluksi. Perhetyö voidaan jaotella myös osiin sen mukaan mihin elämänalueeseen palvelu kuuluu. Elämänalueita voi olla muun muassa koulu tai päivähoito, neuvola ja sairaala, päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä lastensuojelutyö. Myös erilaisten lähtökohtien mukaan voidaan kuvata perhetyötä. Lähtökohtia perhetyölle voi olla esimerkiksi kotipalvelu, lapsiperheiden ohjaus ja neuvonta tai puuttuminen lapsen kehitykseen ja kasvun vaarantumiseen liittyviin tekijöihin, esimerkiksi vanhempien elämäntapoihin. Perhetyö on siis sidoksissa siihen, millä palvelujärjestelmän sektorilla perhetyötä toteutetaan ja tuotetaan. Lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon tekemä perhetyö sijoittuu sosiaalityön toiminnaksi. Perhetyö on siis käsitteenä hyvin monimerkityksellinen.

Rönkkö ja Rytönen (2010, s. 27–29) jatkavat lähtökohtana perhetyössä olevan perheiden elämästä nousevat haasteet ja tarpeet, jotka voivat liittyä perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen, kasvatus- ja kehityskysymyksiin, vanhemmuuden tukemiseen tai elinolojen järjestämiseen. Perhetyö pohjautuu periaatteisiin, joissa taataan kaikille yhteiskunnan jäsenille perustuki hyvinvointiin ja turvalliseen elämään. Perhetyö on aina suunnitelmallista ja tavoitteellista muutostyötä. Perhetyössä puututaan ja vaikutetaan tietoisesti perheiden elämään. Perhetyössä työntekijän rooli on aktiivinen. Perheen kanssa yhdessä määritellään tavoitteet sekä se mitä perhetyöltä odotetaan ja halutaan. Tässä opinnäytetyössä keskityn tarkemmin tehostettuun perhetyöhön ja siinä käytettäviin menetelmiin.

3.1 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

Sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön lähtökohtana on, että perheessä ilmenee huoli tai jokin tarve, johon perhe tarvitsee tukea. Järvinen ym. (2012, s.102) painottavat, että perheen kanssa yhteistyössä oleva työntekijä, esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai terveydenhoitaja tunnistaa perheessä olevan huolia tai mahdollisia tuen tarpeita. Tuen tarpeen tai huolen voi ilmaista myös perheenjäsen itse, tai joku perheen läheinen. Rönkkö ja Rytönen (2010, s. 32–33) korostavat, että sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön saamiseksi huolten ei tarvitse olla suuria. Varhaisen puuttumisen ja ehkäisevän perhetyön tavoitteena on lisätä ja pitää yllä perheen hyvinvointia, silloin kun tuen tarve on vielä vähäinen. Neuvonta, ohjaus ja arjen apu tukevat perheitä saamaan paremmin toimivan arjen. Tavoitteena on, että ongelmat eivät pääsisi kasautumaan tai aiheuttamaan lisää uusia haasteita.

Sosiaalihuoltolaki (2014/1301) päivitettiin vuonna 2014 ja käyttöön otettiin vuonna 2015. Uudistuksen tarkoituksena on ollut pyrkiä vastaamaan yhteiskunnan muuttuneisiin tarpeisiin. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2017, s. 13) kertoo sosiaalihuollon asiakkuuksien olevan jatkuvasti moninaisempia. Lain uusien rakenteiden avulla on pyrkimys saada huomioduksi asiakkaiden erilaiset ja moninaiset tuen tarpeet. Sosiaalihuollon lainsäädännön uusimisella on tavoiteltu sosiaalihuollon yhdenvertaista saavutettavuutta ja saatavuutta. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta, jolloin perheellä on matalampi kynnys hakeutua avun piiriin. Palveluiden ja oikea-aikaisen tuen saaminen on tärkeää perheen ja yhteiskunnan kannalta. Korjaavat toimenpiteet ovat kalliita ja hankalia verrattaessa ennaltaehkäiseviin tukitoimiin.

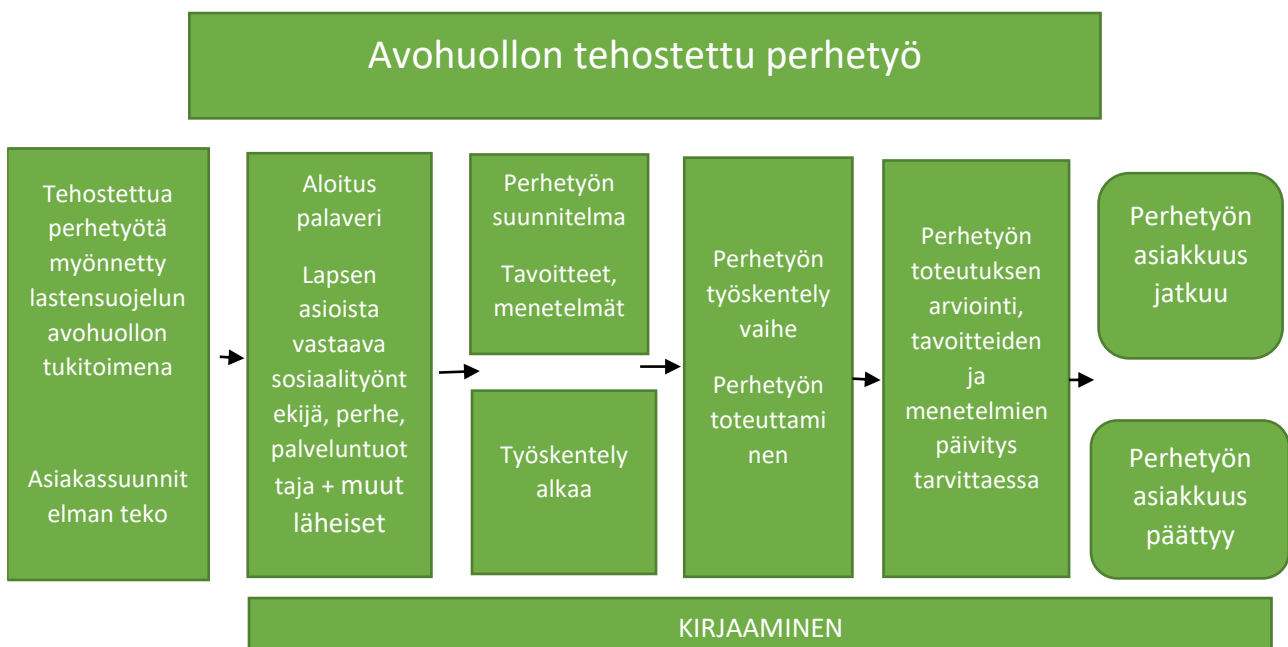
3.2 Lastensuojelulain mukainen tehostettu perhetyö

Rönkkö ja Rytönen (2010, s. 34) kirjoittavat tehostetulla perhetyöllä tarkoitettavan lastensuojelun asiakkaana oleville lapsiperheille järjestettävää avohuollon tukitoimintaa. Tehostettu perhetyö on korjaavaa, tavoitteellista ja suunnitelmallista perheen tilanteen selvittelyä ja yhdessä perheen kanssa sovittuihin muutoksiin tukemista ja ohjaamista. Tehostetun perhetyön aloittaminen vaatii lastensuojelun sosiaalityöntekijän lähetteen. Viranomaiset puuttuvat asiaan lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Lastensuojelun perhetyön tehtävänä on lapsiperheiden kuntouttaminen ja tukeminen haastavissa ja vaikeissa

elämäntilanteissa. Tehostetun perhetyön puuttumisen taustalla ongelmat voivat liittyä vanhempien kykenemättömyyteen huolehtia lapsista, perheen elämäntapaan tai muihin syihin, jonka vuoksi lasten hyvinvointi ja turvallisuus on ollut pitkän aikaa puutteellista. Puuttuminen voi olla myös haitallisen perhetilanteen esimerkiksi perheväkivallan pysäyttämistä. Järvinen ym. (2012, 82–88) kertovat lastensuojelun perhetyön olevan vahvaa ohjausta, apua ja tukea, aina muutokseen tähtäävää toimintaa perheen arjen keskellä ja ongelmatilanteissa. Tehostettu perhetyö on usein pitkäkestoisempaa työskentelyä kuin ennaltaehkäisevä perhetyö. Lastensuojelullisin perustein toteutettava perhetyö on aina perheelle ilmaista. Lastensuojelulain mukainen perhetyö voi olla myös kuntouttavaa perhetyötä. Alatalo ym. (2017, s.29) pohtivat lastensuojelun perhetyöntekijöiden erityisen osaamisen tarvetta. Tehostetussa perhetyössä työskentelevällä perhetyöntekijällä olisi hyödyllistä olla vahvaa osaamista lapsen kohtaamisesta ja vanhempia tukevasta työotteesta. Tieto ja näkemys mielenterveys-, päihde- ja väkivaltatyöstä olisi suotuisaa, jotta lapsen turvallisuutta uhkaaviin tekijöihin on rohkeutta puuttua mahdollisimman aikaisin.

4 LASTENSUOJELUN TEHOSTETUN PERHETYÖN ASIAKASPROSESSI

Kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä on päättänyt palveluntarpeen arvioinnin mukaan tarjota perheelle tehostettua perhetyötä kunnan palveluna tai ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta, tällöin perhetyön asiakasprosessi saa alkunsa. Järvinen ym. (2012, s.102) kertovat perhetyön prosessin olevan perheen tarpeiden ja tilanteeseen liittyvien tapahtumien suunnitelmallinen sarja. Perhetyön toteutumisen aikana odotetaan vaiheittain tapahtuvan muutosta perheen tilanteen parantumiseksi. Toiminta perustuu tilanteen arvioimiseen, tavoitteiden määrittämiseen sekä tavoitteiden saavuttamiseksi valikoitujen toimintamenetelmien valitsemiseen. Koko prosessi perustuu vuorovaikutukselliseen suhteeseen perhetyöntekijän ja perheenjäsenten välillä. Perhetyön prosessi muodostuu kolmesta osaprosessista, jotka ovat vuorovaikutus, toiminnot ja arviointi. Perhetyön prosessilla on kolme päävaihetta: aloitusvaihe, toteutusvaihe ja perhetyön päättyminen. Kuviossa 1 on kuvattu lastensuojelun avohuollon perhetyön prosessia. Kuvio on itse tehty, mutta siinä on hyödynnetty lastensuojelun käsikirjaa (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2019).

Kuvio 1. Tehostetun perhetyön prosessi.

4.1 Aloitusvaihe

Järvinen ym. (2012, s. 102–104) kertovat perhetyön prosessin vireillepanossa perheenjäsenen tai joku lähiverkostosta voi olla aloitteen tekijä. Useammin kuitenkin perheen kanssa kontaktissa oleva työntekijä huomaa huolen tai tuen tarpeen. On tärkeää, että huolen havainnut työntekijä keskustelee avoimesti perheen kanssa huolestaan ja perhetyön auttamisen mahdollisuuksista luottamuksellisen suhteen rakentumiseksi. Huolen puheeksi ottaneen työntekijän pitää pyytää perheeltä lupaa olla yhteydessä perhetyöntekijöihin saadakseen alustavan arvion mahdollisuuksista auttaa kyseistä perhettä. Perhe allekirjoittaa kirjallisen sopimuksen vahvistaakseen suostumuksensa. Lastensuojelun laatusuositus (2019, s. 36–37) toteaa, että lastensuojelun asiakkuuden aikana tehtävässä arvioinnissa on otettava selvää lapsen ja perheen tilanteesta. On myös selvitettävä lapsen ja perheen oma kokemus siitä, millaista tukea he kokevat tarvitsevansa ja millaisia palveluita he ottavat vastaan. On tärkeää, että lapsi ja perhe saavat itse tuottaa näkemyksiään omasta tilanteestaan ja tuen tarpeistaan sekä määritellä tavoitteita toteutuvalla työskentelyllä. Yhdessä tehty asiakassuunnitelma on perusta sille, mihin perheet sitoutuvat. Lapsen asiakassuunnitelmaan perustuva perhetyö on aina tavoitteellista ja suunnitelmallista, ja se kohdistuu koko perheeseen. Asiakkuuden edetessä on tärkeää yhdessä perheen kanssa tarkastella tuen ja palveluiden vaikutusta ja hyötyjä. On varmistettava, että perheenjäsenet ymmärtävät miksi ja miten arviointia tehdään sekä miten se toteutetaan.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden virasto (2016, s. 2) kuvailee lastensuojelun perhetyön palvelukuvauksessa, että aloituspalaveri sovitaan yhdessä yleensä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, perheen, palveluntuottajan sekä muiden perheiden kanssa toimivien ammattilaisten ja lähiverkoston kanssa. Työskentelyn alussa kartoitetaan kokonaistilannetta. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa työskentelylle asetetut tavoitteet ja menetelmät, joilla pyritään kohti asetettuja tavoitteita, sovitaan työskentelyn arviointimenetelmistä ja arvioidaan käytettävä aika palvelun tuottamiseen. Yhteisen tavoitteen saavuttamiselle on tärkeää luottamus ja toimivan yhteistyösuhteen luominen. Järvinen ym. (2012, s. 106) toteavat, että tilanteissa missä työntekijän näkemys perheen avuntarpeesta on eri kuin perheen oma näkemys, tällöin on tärkeää kunnioittaa perheen näkemystä ja aloittaa perheelle tärkeistä asioista. Tällöin perheelle välittyy kuulluksi tuleminen kokemukseksi. Perheelle pitää kertoa heidän oikeuksistaan, yhteistyöstä toimijoiden välillä sekä kunkin

vastuista ja tehtävistä perhetyön prosessissa. Ensimmäisen tapaamisen yhteydessä voidaan jo sopia työskentelyn aloittamisesta, mikäli perhe on halukas tekemään yhteistyötä. Muutoin sovitaan harkinta-ajasta, jonka aikana tarjotaan mahdollisuus perhetyöntekijän kotikäynnille.

4.2 Toteutusvaihe

Tuen intensiivisyys voi vaihdella työskentelyn aikana (Helsingin kaupunki, s.3). Perhetyön kesto suunnitellaan yksilöllisesti ja se kestää asiakkaan tarpeen mukaan. Palveluntuottajan täytyy raportoida kirjallisesti työskentelystä vähintään kuukausittain lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lastensuojelun perhetyöhön kuuluu viikoittaiset tapaamiset asiakkaan ja palveluntuottajan välillä. Tapaamisia voi olla jopa 3–5 kertaa viikossa. Tapaamiset toteutetaan yleensä perheen kotona ja tapaamisten toteutuminen suunnitellaan perheen tilanteen, tavoitteiden ja tuen tarpeiden mukaan. Työskentely on asiakkaan tarpeista lähtevää. Arviointipalavereita on hyvä pitää 2–3 kuukauden välein. Arviointipalaverissa käydään läpi lapsen ja perheen tilannetta, arvioidaan työskentelyn sujumista ja miten asetetut tavoitteet ovat toteutuneet sekä laaditaan mahdolliset uudet tavoitteet tai muokataan nykyisiä.

Järvinen ym. (2012, s.107–108) toteaa perhetyöntekijän ja perheen kontaktien toteutuvan suunnitelman mukaisesti tavoitteellisina kotikäynteinä, keskusteluina ja perhetapaamisina. Perhetyöntekijän on hyödyllistä luoda suhteet perheen läheisverkostoon ja yhteistyötahoihin. Tutustuminen molemmin puolin helpottaa asioiden hoitamista. Työskentelymotivaation ylläpitämisen kannalta pientenkin edistysaskelten huomaaminen asetettuja tavoitteita kohti on tärkeää. Arviointia tapahtuu jokaisella tapaamisella. Luottamuksen lisääntyminen voi rohkaista perheenjäseniä tuomaan esille salaisuuksia ja käsittelemään niitä perhetyöntekijän kanssa. Tällöin myös tavoitteet saattavat muuttua. Perheenjäsenet voivat olla aktiivisempia panostamaan tilanteensa muuttumiseen työskentelyn edetessä aktiiviseen vaiheeseen. Työntekijät saattavat myös huomata uusia asioita perheeseen tutustumisen myötä, joita he voivat ottaa puheeksi. Perheen kanssa käydään jatkuvasti arvioivaa keskustelua, jolloin sopivat toimintatavat ja viikoittaiset käyntimäärät täsmentyvät. Olennainen osa perhetyön prosessia on työskentelyn kirjaaminen.

4.3 Perhetyön päätyminen

Järvinen ym. (2012, s. 108–109) toteavat, että jossakin vaiheessa perhetyön tapaamisia on aiheellista vähentää ja päättää kokonaan, kun tavoitteet on saavutettu. Päätyminen voi tapahtua työntekijän tai perheenjäsenen ehdotuksesta tai tehdyn suunnitelman mukaisesti. Perheen ja perhetyöntekijän välille ei aina synny riittävän luottamuksellista suhdetta, minkä vuoksi perhetyö joudutaan joskus päättämään kesken. Perhetyön päättämisestä on sovittava yhdessä ja on huolehdittava, että perhe saa tarvitsemansa tukitoimet muualta. Perhetyön päättyessä on aina hyvä tarjota mahdollisuutta ottaa uudelleen yhteyttä. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden virasto (2016, s. 3–4) kertoo, että perhetyö voi päättyä sovittua aiemmin erityisistä syistä esimerkiksi kiireellisen sijoituksen vuoksi, jos lapsen asiasta vastaava sosiaalityöntekijä tilanteen on niin arvioinut.

Palveluntuottajan eli perheessä työskennelleiden perhetyöntekijöiden on huolehdittava viimeistään kahden viikon kuluttua työskentelyn päättämisestä toimittaa vastaavalle sosiaalityöntekijälle asiakkaasta laadittu perhetyön loppuraportti. Järvisen ym. (2012, s. 223–224) mukaan perhetyön päättäminen on tärkeä työskentelyvaihe. Päätösvaiheessa arvioidaan tavoitteiden toteutumista ja työskentelyprosessin sujumista. Yhteinen keskustelu nykyisestä tilanteesta on keskeistä perhetyön päätymisvaiheessa.

5 MENETELMIÄ PERHETYÖSSÄ

Perhetyössä käytetään monenlaisia erilaisia menetelmiä työskentelyn tukena. Osa menetelmistä suuntautuu enemmän vanhempien kanssa tehtäväksi. Menetelmän haastavuuden vuoksi tai lapsen edun kannalta ei ole hyväksi lapsen kuulla pohdintaa perheen tilanteesta. Menetelmät voivat auttaa vaikeiden asioiden sanoittamisessa tai esimerkiksi oman tilanteen pohtimiseen syvällisemmin. Laitinen (2021) kuvaa artikkelissaan sosiaalityön menetelmien olevan usein niin monimutkaisia, että ei voi määritellä yhtä menetelmää mikä toimisi aina. Menetelmän valinta perustuu yleensä työntekijän omalle harkinnalle ja ammatilliselle osaamiselle. Sosiaalialan töissä menetelmät ovat vakiintuneita työtapoja. Siksi sosiaalityötä tekevällä pitäisi löytyä taskusta aina nippu toimivia menetelmiä. Laitinen korostaa, että asiakkaan kanssa täytyy saada rakennettua ensin luottamuksellinen suhde ja ymmärtää asiakkaan elämäntilanne ja siihen johtaneet syyt. Tämän jälkeen miettiä mikä menetelmä tilanteeseen sopii.

5.1 Keskustelumenetelmät ja vuorovaikutustyö

Talvio ja Klemola (2017, s.61) kertovat kunnioittavan asenteen ja vuorovaikutusta edistävien taitojen auttavan luomaan ihmissuhteita. Vuorovaikutustaitoja käyttämällä pystytään rakentamaan luottamuksellisia ihmissuhteita. Mieli (2021) kertoo vuorovaikutustaidoille keskeisintä olevan vastavuoroisuus. Kaikki keskusteluun tai tapahtumaan osallistuvat osapuolet antavat oman panoksensa. Rakentavaa vuorovaikutusta on esimerkiksi kuuntelu ja läsnäolo sekä rohkaisu ja tuki.

5.1.1 Dialogi

Kääriäinen (2016, s. 153–154) kertoo dialogisessa, toimintalähtöisessä ja kohtaavassa vuorovaikutuksessa sekä myös asiakaslähtöisessä toiminnassa pelkän asiakkaan läsnäolon riittämättömäksi. Edellytyksenä on, että asiakkaalla on myös oma aktiivinen rooli, jotta palvelu saadaan vastaamaan mahdollisimman hyvin asiakkaan tarpeita ja arjen tilanteita. Suunnitelmallisessa ja tavoitteellisessa asiakastyössä palveluiden näkyvä ja avoin merkityksellistäminen tukee dialogisuutta. Eri näkökulmista neuvottelemalla pystytään muodostamaan uudenlaista ymmärrystä arjen tilanteesta, tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä.

Vastavuoroinen arvostava kohtaaminen, asiakkaan kuuleminen, läsnäolo, empatian ja myötätunnon osoittaminen mahdollistaa asiakkaan vaikeiden asioiden ja ristiriitaisten tunteiden käsittelyn asiakkaan kanssa. Mönkkönen (2018, s. 107–108) kuvaa dialogisuuden olennaiseksi elementiksi vastavuoroisuuden, joka tarkoittaa jokaisen osapuolen mahdollisuutta luoda tilannetta ja vaikuttaa vuorovaikutuksen kulkuun. Asiakastyössä tämä tarkoittaa molemminpuolisen ymmärryksen rakentamista, jossa ei edetä ainoastaan asiakkaan tai työntekijän ehdoilla. Mönkkönen täsmentää, että dialogi ei ole sama asia kuin keskustelu. Keskustelu voi olla todella pintapuolista ja keskustelijat saattavat puhua toistensa ohi. Dialogisuudessa pyritään yhteisen ymmärryksen rakentumiseen.

5.1.2 Motivointi

Oksanen (2014, s. 71–73) kirjoittaa motivoiva haastattelu -menetelmän perusajatuksena olevan, että leimaaminen ei ole olennaista vaan yksilön kokemien harmien ja haittojen tunnistaminen tapoihinsa liittyen. Asiakkaalla itsellä on vastuu päätellä, kuinka laajasta ongelmasta puhutaan, ja mitä ongelmalle voisi tehdä. Työntekijän tarkoitus on edustaa realiteetteja. Tarkoituksena on puhua ihmiselle, eikä aiheena olevalle ongelmalle. Ristiriita käyttäytymisen ja ajattelun välillä tulee tehdä tietoiseksi. Kysymysten on tarkoitus viedä asiakasta pohtimaan oman elämänsä ristiriitaisuuksia, jolloin asiakkaan on etsittävä ongelmiinsa ratkaisuja. Menetelmässä tärkeää on työntekijän empaattisuus, vastauksien kuunteleminen heijastavasti, avointen kysymysten esittäminen sekä välillä yhteenvetojen tekeminen asiakkaan kertomasta. Keskusteluissa tartutaan myös asiakkaan kertomuksiin ajasta, kun ongelmia ei vielä ollut, ja pohditaan yhdessä minkä vuoksia ongelmia ei silloin näyttäytynyt. Ratkaisukeskeisesti ajatellen tarkoituksena on kannustaa asiakasta jatkamaan toimintaa, joka tuottaa hyötyä ja on rakentavaa. Tavoitteeksi ei ole tarkoitus asettaa jonkun asian loppumista, vaan hyvän asian alkamista. Hyvä tavoite on saavutettavissa ja realistinen, vaikka asiakas joutuu tehdä kovasti työtä tavoitteen saavuttamiseksi. Kiteytettynä motivointi on taitoa rakentaa yhteys asiakkaaseen, saada asiakas puhumaan, kuulla muutospuhetta, kysyä avoimesti ja heijastaa kuulemaansa takaisin sekä tehdä yhteenvetoja. Työntekijän pitää hahmottaa asiakkaan tilanne ja odottaa asiakkaan omaa hahmotusta, kunnes muodostuu tavoite, lopuksi tehdä asiakkaan kanssa suunnitelma, johon hän sitoutuu.

Järvinen (2020) toteaa myös motivoivan haastattelun olevan vuorovaikutusmenetelmä, jonka tarkoituksena on vahvistaa ja löytää asiakkaan motivaatio elämän muutoksiin. Kun asiakas itse tunnistaa tarpeen muutokselle ja pohtii erilaisia keinoja sen toteuttamiseen, todennäköisyys muutokseen kasvaa. Suorat kehotukset elämän muuttamiseen aiheuttavat yleensä vastareaktioita. Suostuttelun ja taivuttelun lopputulemana on useasti perustelujen ja syiden keksiminen jatkaa vanhoja tapoja. Asiakkaan motivoitumista ohjaa tavoitteet, arvot, muutoksen merkitys ja resurssit mitkä ovat käytettävissä haluttuun muutokseen. On tärkeää, että työntekijät saavat selvitettyä nämä asiat. Keskeinen periaate on empatian osoitus. Pienetkin hyvät puolet ja vahvuudet tunnistetaan ja näin pystytään vahvistamaan uskoa muutokseen. Nykyisen ja tavoiteltavan tilanteen välistä ristiriitaa kannattaa korostaa asiakkaalle. Väittelyn välttäminen ja myönteinen keskustelu on olennaista. Työntekijän ammattilaisen roolissa tulee myös myötäillä vastarintaa eikä provosoitua.

5.1.3 Huoli puheeksi -menetelmä

Järvinen ym. (2012, s. 187–188) kirjoittavat perhetyöntekijän joutuvaan joskus tilanteisiin, joissa tulee tunne, että perheessä kaikki ei ole hyvin tai jollain perheenjäsenellä ei ole kaikki kohdillaan. Perhetyöntekijällä herää huoli tilanteesta. Jotta työntekijä voi varmistua ajatustensa oikeellisuudesta, asia on otettava puheeksi perheenjäsenten kanssa. Tämä voi olla hankalaa. Työntekijällä voi olla pelko, että on ymmärtänyt kuulemansa ja näkevänsä väärin tai huoli ei olekaan niin suuri. Työntekijä voi pelätä asiakkaan suuttuvan tai loukkaantuvan, käyttäytyvän aggressiivisesti tai katkaisevan asiakassuhteen. Tällaisissa tilanteissa työntekijän kannattaa kääntyä kollegoidensa puoleen varmistaakseen, ovatko muut huomanneet huolen ja onko huoli aiheellinen muiden perheen kanssa työskentelevien näkökulmasta. Lapsi voi käyttäytyä eri tavalla esimerkiksi koulussa, kuin kotona. Puheeksi ottamisen tukemiseksi on kehitetty esimerkiksi puheeksi ottamisen lomakkeisto ja huolen vyöhykkeistö.

Oksanen (2014, s. 179–182) kirjoittaa puheeksioton tarkoittavan melko suoraa kommentointia työntekijältä asiakkaalle asiakkaan tilanteesta. Puheeksiotolla on selkeät säännöt ja se perustuu tehtyihin havaintoihin. Hyvä keskustelu auttaa asiakasta jäsentämään ongelmien vaikutusta omaan elämäänsä ja jäsentämään menneitä vuosia. Vilen ym. (2014, s.40–41) sanovat asiakkaiden kertovan pieniä huolia testatakseen, miten työntekijä siihen

reagoi. Jos asiakas ottaa oma aloitteisesti huolen esiin, työntekijän on silloin helpompi lähteä keskustelemaan asiasta. Haastavinta työntekijälle on se, että hän joutuu ottamaan huolenaiheen puheeksi. Olennaista siinä on huomioida se, miten asian ilmaisee.

Eriksson ja Arnkil (2012, s.13–16) kertovat puheeksioton etenemisen vaiheista. Ensimmäiseksi kannattaa pohtia omaa huolta ja kuinka suurena sen kokee. On hyvä pohtia mitä voisi tapahtua, jos huolta ei ota puheeksi. Oman huolen selkiinnyttäminen helpottaa keskustelun käymistä. Tärkeää on pohtia myös missä lapsen huoltaja kokee saavansa työntekijältä tukea sekä onko asioita, joissa huoltaja voi kokea työntekijän uhkaavaksi. On tärkeää miettiä miten saa ilmaistua hyvät ja huonot asiat niin, että puhetta ei tulkita syytelyksi tai moitteeksi. Tavoitteena puheeksiotolla on yhteistyön ylläpitäminen ja kehittyminen. Jos työntekijä on pohtinut puheeksiottoa pitkään, on kunnioittavaa ja yhteistyötä edistävää, että huoltajakin saa mahdollisuuden valmistautua keskusteluun.

Eriksson ja Arnkil (2012, s. 17–18) painottavat, että puheeksioton jälkeen työntekijän kannattaa arvioida omaa työskentelyään ja miten puheeksiotto toteutui. Omien tuntemusten tarkastelu auttaa jäsentämään kokemusta ja oppimaan uutta. Tapahtuiko niin kuin työntekijä oli ennakoinut. Tilanteen jälkipohdinta lisää ymmärrystä puheeksiotto-tilanteista ja auttaa kehittymään menetelmän käytössä. Lopuksi kannattaa pohtia vähenikö huoli ja miltä toiminta ja tilanne lapsen kannalta keskustelun jälkeen näyttää.

5.1.4 Lapset puheeksi -menetelmä

Mieli (2022) kertoo lapset puheeksi -menetelmän olevan kehitetty tukemaan lasten ja perheiden pärjäävyyttä arjen erilaisissa muutoksissa ja vaikeuksissa. Menetelmä tukee esimerkiksi vanhempien terveys- tai työtilanteen muutoksissa ja lasten koulunkäyntiin liittyvissä huolissa ja muutoksissa. Menetelmän avulla rakennetaan vanhempien ja muiden lapsen elämään kuuluvien tärkeiden ihmisten ja lapsen välille ymmärrystä arjesta. Menetelmä mahdollistaa pohtimisen ja keskustelun yhdessä ammattilaisen kanssa perheen arjesta muutoksen keskellä. Menetelmän tavoitteena on ennaltaehkäistä vaikeuksien kasaantumista ja siirtyminen tuleville sukupolville. Se koostuu keskusteluista ja tarvittaessa neuvonpidoista, jossa on mukana perheen läheisverkosto ja tarvittaessa toimijoita palveluista ja järjestöistä. Walden ja Pitkänen (2020, s.49–50) listaavat lapset puheeksi(LP) -

menetelmän keskeisiksi käsitteiksi ja tavoitteiksi vahvuuden, pärjäävyyden, haavoittuvuuden ja toimintasuunnitelman ja kehitysympäristön. LP-keskustelut pohjautuvat lapset puheeksi -lokikirjaan. Kirjassa on lasten kehitystaso huomioiden ohjaavia kysymyksiä. Keskusteluun voidaan ottaa myös lapsi mukaan. Lapsen kehitystaso ja ikä vaikuttavat valintaan, onko lapsen edun mukaista osallistaa hänet keskusteluun. Keskustelussa käydään läpi lapsen tilanne kaikissa hänen kehitysympäristöissään, tunnistetaan haavoittuvuudet ja vahvuudet sekä tehdään konkreettinen toimintasuunnitelma.

5.2 Toiminnalliset menetelmät

Järvinen ym. (2012, s. 191–194) toteavat ihmisten olevan tottumattomia keskustelemaan ja pohtimaan asioitaan syvällisesti, vaikka yhteistyö ja suhde asiakkaan ja ammattilaisen välillä toimisikin. Silloin on hyödyllistä käyttää toiminnallisia menetelmiä. Menetelmät voivat olla pienimuotoisia, mutta sitäkin tehokkaampia osallistumisen ja elämyksellisyyden myötä. Asiakkailta on mahdollisuus toteuttaa sellaisia puolia itsestään, joita on hankala tuoda pelkällä keskustelulla esiin. Tekemisen kautta arvot, asenteet ja tunteet tulevat esille paremmin ja niitä voi olla helpompi ilmaista kuin puhumalla. Elämyksistä ja toiminnasta saatavat onnistumisen kokemukset antavat iloa ja voimavaroja oman haasteellisen tilanteen ratkaisemiseksi. Toiminnallisiin menetelmiin kuuluu muun muassa taidelähtöiset menetelmät, kun luovissa menetelmissä taas oleellista on, että asiakas luo itse, esimerkiksi liikkuu, maalaa, kirjoittaa tai musisoi. Asiakkaan kanssa voidaan käyttää myös valmiita tuotoksia: valokuva-, kirjallisuus-, tanssi- tai kuvataidetta. Perhetyössä toiminnallisina menetelminä voidaan käyttää myös erilaisia kortteja, perhekuvien ja erilaisten janojen piirtämistä, haave- ja verkostokarttoja, leikkejä ja pelejä, arkitoimintaa esimerkiksi ruuan laitto ja kodista huolehtimisesta sekä kuvien valitsemista keskustelujen pohjalle. Lisäksi Ihalainen ja Kettunen (2019, s. 63–64) kirjoittavat, että korttien ja valokuvien avulla on mahdollista kuvata omia tunnetiloja ja kertoa miksi kuva kuvaa hänen tunnetilaansa. Sama idea pätee piirtämisessä, jossa voidaan piirtää esimerkiksi nykyinen elämäntilanne. Jos asiakas on pettynyt, peloissaan tai suuttunut jollekin ihmiselle, menetelmänä voi käyttää kirjeen kirjoittamista tai tyhjän tuolin tekniikkaa. Asiakas voi kirjoittaa kirjeen, jossa voi turvallisesti purkaa tunteensa. Kirjettä ei lähetetä. Tyhjän tuolin tekniikassa asiakas voi kuvitella jonkun tutun henkilön istuvan tuolissa. Työntekijän roolina on johdatella asiakasta miettimään, jos henkilö X istuisi tuolilla mitä asiakas haluaisi hänelle sanoa.

Järvinen ym. (2019, s. 194) korostavat toiminnallisten menetelmien käyttöä silloin, kun tarvitaan jotain erilaista ja uutta tapaa käsitellä perheessä ilmenevää ongelmaa. Toiminta ja elämykselliset kokemukset saattavat auttaa sanojen löytämiseen. Toiminnallisissa menetelmissä sanat ovat vähäisempiä ja toiminta on pääroolissa. Sanoja tarvitaan usein vasta kokemuksen ja työskentelyn purkamiseen. Salo-Chydenius (2017) toteaa työntekijän asennoitumisen olevan avainasemassa asiakkaan vahvistamisessa ja voimaannuttamisessa. Asiakas pystyy liittämään toiminnallisten menetelmien kautta tunteita, ajatuksia ja mielikuvia itseensä. Asiakkaan omat havainnot tekemästään, työntekijältä saatava palaute toiminnan aikana ja sen jälkeen on avointa ja rehellistä. Vähitellen toimijuus oman elämän tekijänä vahvistuu.

5.3 Menetelmiä arkielämän ohjauksen tueksi

Jokaisen perheen arki muovautuu omanlaisekseen ja siihen vaikuttavat monet asiat. Lasten temperamentit, vanhempien omasta lapsuudesta opitut kasvatustavat, työelämän paineet, parisuhdeongelmat tai vaikka lapsen käytöshäiriöt saattavat tuoda täysin uudenlaisia tilanteita ja haasteita arjessa selvitettäväksi. Erilaisien menetelmien ja tuen avulla uudenlaisten haasteiden kohtaaminen ei välttämättä tunnu perheessä ylitsepääsemättömältä ja tilanteiden pahenemista pystytään ennaltaehkäisemään.

5.3.1 Vanhemmuuden tukeminen

Vilen ym. (2010, s.132–138) kertovat vanhemmuuden tukemisen ja arvioinnin kulkevan käsi kädessä perhetyölle asetettujen tavoitteiden kanssa. Tukemisen ja arvioinnin käsitteitä on vaikea erottaa toisistaan, koska perhetyössä arvioinnin interventiot ovat tukemista, mutta samaan aikaan niiden vaikutusta arvioidaan. Vanhemmuuden arviointi ei saisi perustua ainoastaan yhden työntekijän näkemykseen. Yksi vanhemmuuden tukemisen ja arvioinnin keino on tarkastella vanhemmuutta roolien kautta. Varsinais-Suomen lastensuojelun kuntayhtymä on kehittänyt vanhemmuuden roolikartan. Vilen ym. esittelee teoksessaan roolikartan, joka perustuu Jacob Levy Morenon rooliteoriaan, minkä mukaan vanhemmuus on pää- ja alaroolien roolikasauma. Vanhemmuuden rooleja omaksutaan ja ne kehittyvät vanhemmuuden kokemuksien kautta. Roolit voivat olla alikehittyneitä, ylikehittyneitä tai luontevasti käytössä. Alikehittyneissä rooleissa toiminta koetaan teennäiseksi ja

epämukavaksi, kun taas ylikehittyneessä roolissa toiminta on liiallista eikä välttämättä kovin hyvin tilanteeseen soveltuvaa. Sopivasti kehittyneessä roolissa toiminta on luontevaa. Roolikartassa vanhemmuutta tarkastellaan viiden pääroolin kautta, jotka jakautuvat alarooleihin. Alaroolien kautta on helpompi muodostaa käsitys mitä päärooli voi tarkoittaa käytännössä. Vanhemmuuden roolikarttaa voi käyttää esimerkiksi keskustelun pohjana, itsearviointiin ja sanoittamisen apuvälineenä, havainnollistamaan vanhemmuuden eri näkökulmia ja muutostarvetta sekä perhetyöntekijä voi tuoda esiin näkökulmia vanhemmuuden arviointiin.

Kuvio 2. Vanhemmuuden roolikartta. (Vilen ym. 2010, s. 137).

Laajasalo ja Santalahti (2019, s. 46–48) kertovat lukuisten tutkimusten osoittavan, että vanhempia tukemalla voidaan hoitaa ja ehkäistä erilaisia lasten, nuorten ja perheiden ongelmia. Parhaita vaikuttavuusnäyttöä vanhemmuuden tuesta on kertynyt käytösongelmien- ja ahdistuneisuushäiriöiden hoidosta. Vanhemman mielenterveyden ongelmien negatiivisia vaikutuksia lapseen pystyy tutkitusti ehkäistä tukemalla vanhempia. Yhtä oikeaa tapaa tai teoreettista viitekehystä tukemiseen ei ole. Toimiville menetelmille yhteistä on voimavarasuuntautuneisuus, aktivoiva ja konkretiaa painottava lähestymistapa, myönteisen vuorovaikutuksen ja kasvatuskäytänteiden harjoittelu arjessa sekä osallisuuden huomioon ottaminen ja vanhempia kunnioittava työote.

5.3.2 Tunnetaidot

Opetushallitus (2022) kuvaa tunnetaitojen tarkoittavan henkilön pyrkimystä konkreettisesti ja rehellisesti tunnistamaan kokemuksiaan. Tunnetaitoja voi harjoitella miettimällä mitä tunteita ja toimintoja tietyissä tilanteissa oli ja miten ne vaikuttivat. Itsetuntemus on tärkeä osa tunnetaitoja. Itsetuntemuksen kehittäminen tarkoittaa omien tunteiden nimeämistä ja tunnistamista. Ihmiset rakentavat vuorovaikutuksen avulla tunnetaitoja ja itsetuntemusta koko elämän ajan. Lapsi osaa erottaa jo varhain hyvän ja pahan olon. Oppimisen ja kehittymisen kautta lapsi alkaa ilmaista iloa, tyytyväisyyttä, pelkoa, arastelua ja monia muita tunteita. Lapsen kanssa opetellaan tunteita tietoisesti, etsitään tunteelle nimi, mietitään sen syytä ja kuvataan kokemusta. Tunneharjoituksissa tärkeä merkitys on kuvilla. Kuvien avulla voi selkeyttää ja konkretisoida tunteita, jotka voivat olla vaikeita ymmärtää. Jos tunnekokemusta osaa ilmaista ja kuvata sanoilla ja kokee tuleensa ymmärretyksi, tällöin ei ole tarvetta huutaa, lyödä tai tehdä muuta haasteellista. Kun haastavaa käytöstä yritetään ehkäistä, on opetettava ja opeteltava tunteiden nimeämistä, hallintaa, tunnistamista sekä asianmukaista ilmaisemista.

Väestöliitto (i.a) täydentää lapsien tunteiden tuntuvan aina voimakkaina. Lapset näyttävät tunteet avoimesti. Lapsi pitää opettaa hyväksymään ja huomaamaan kaikenlaiset tunteet. Väestöliitto (i.a.) on listannut huomioon otettavia asioita lapsen tunnekasvatuksessa olevan jokaisen lapsen tunteen kuuleminen. Lapsien opastaminen ja lapsille kertominen, että kaikkien tunteiden näyttäminen on sallittua sekä tunteiden hallintaa on hyvä opetella yhdessä. Selkeät säännöt ja rajat tuovat lapselle turvallisuuden tunnetta. Lasta on hyvä lohduttaa, jos häntä harmittaa tai sattuu sekä antaa lapselle aikaa ja huomiota. Lasta pitää opettaa sietämään myös ikäviä tunteita. Lapselle on hyvä opettaa keinoja, joilla hän pystyy ilmaista erilaisia tunteita ja rauhoittua. Asikainen ja Rask (2020) painottavat lapsen tasolle asettuvan aikuisen pystyvän vastaamaan lapsen tarpeisiin herkemmin. Lapsi kokee aikuisen haluavan ymmärtää ja kohdata hänen tunteitaan, joka lisää lapsen turvallisuudentunnetta. Asikainen ja Rask lisäävät, että tunnekasvatusta voi toteuttaa monenlaisissa arjen tilanteissa, eikä sitä tarvitse suorittaa erillisinä tuokioina. Tunnekasvatusta voi yhdistää esimerkiksi musiikkiin, leikkeihin, liikuntaan, kädentaitoihin ja monenlaisiin peleihin. Menetelmien avulla pystytään vahvistamaan lapsen itsetuntoa ja minäkuvaa sekä opettaa hyväksymään toiset.

5.3.3 Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys

Ihalainen ja Kettunen (2019, s. 61–62) esittävät voimavara- ja ratkaisukeskeisen menetelmän antavan käytännön työhön tuloksellisia keinoja ja lähtökohtia. Voimavaroja ovat kaikki asiat, joita asiakas osaa, voi tehdä, jaksaa ja joissa voi kokea onnistumisen kokemuksia. Voimavaroja voidaan löytää ympäristöstä ja ihmisestä itsestään. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen työote on tulevaisuus suuntautunutta. Etsitään ratkaisuja ongelmien sijaan. Pyrkimyksenä on saada asiakas suhtautumaan valoisasti tulevaisuuteen ja näkemään realistinen, mutta myönteinen kuva siitä miten hänen asiansa ovat tulevaisuudessa. Tavoitetilan kuvittelun myötä myös sen saavuttaminen helpottuu. Ongelmista puhuminen ei tue asiakkaan itsetuntoa tai luottamusta omiin kykyihinsä. Työntekijän tehtävänä on kysellä ja kannustaa enemmän kuin ohjata tai sanella mitä asiakkaan pitäisi tehdä ongelman ratkaisemiseksi. Asiakas on aina oman elämänsä asiantuntija ja asiantuntijuutta kannattaa aina hyödyntää. Työntekijän on hyvä etsiä asiakkaan kanssa yhdessä myönteisiä poikkeuksia.

Furman (2018, s. 83–85) kertoo kaikilla lapsilla olevan jossakin kehityksen ja kasvun vaiheessa erilaisia vaikeuksia ja ongelmia. Niitä voi olla esimerkiksi kiusalliset ja pahat tavat, raivokohtaukset, pelkotilat sekä painajaiset. Lapset eivät tykkää keskustella ongelmistaan, mutta tykkäävät opetella erilaisia taitoja. Sen vuoksi lapsien kanssa ei kannata keskustella ongelmista, vaan taidoista mitä pitäisi oppia voittaakseen ongelman. Yusuf (2020, s. 10–12) esittää kolme ratkaisukeskeistä työskentelytekniikkaa, jotka toimivan erittäin hyvin lasten ja nuorten kanssa: erilaisten asteikot, listat ja muiden ihmisten huomaava myönteinen muutos.

5.4 Arviointiin ja seurantaan liittyviä menetelmiä

Kääriäinen (2016, s.184–185) sanoo sosiaalityön kirjaamisen olevan paljon muutakin, kuin tapahtumien ylös kirjoittamista asiakastietojärjestelmään. Työntekijöiden työt ja asiakkaiden elämää voidaan arvioida ja tulkita asiakirjoihin tutustumalla. Perhetyössä työn arviointi ja seuranta on jatkuvaa sekä on tavoitteellisessa työskentelyssä aina läsnä.

5.4.1 Kirjaaminen

Kirjaamista perhetyössä ohjaa monet eri lait. Muuan muassa lastensuojelulaki (417/2007), henkilötietolaki (523/1999), hallintolaki (434/2003), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007) sekä laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015. Lain-säädännöstä osa koskee kaikkea viranomaistoimintaa ja osa etupäässä lastensuojelutyötä. Asiakastiedot ovat aina salassa pidettäviä.

Keuruun perhetyön käsikirja (2016, s. 17–18) toteaa kirjaamisen täytyvän perustua aina tosiasioihin. Perhetyöntekijä joutuu työssään arvioimaan ja pohtimaan, mitkä tiedot ovat asiakkaan ja työn kannalta kirjattavia asioita. Asiakaskertomuksessa pitäisi olla tietoja missä ja milloin tapaaminen on ollut, läsnäolijat, työntekijä(t), mistä työtehtävästä on kyse, kodin olosuhteet, vaatetus ja ravinto, mitä tapaamisella tehty ja tapahtunut, mitä on sovittu sekä onko jotain muita huomioitavia asioita. Kirjaaminen suojaa oikeusturvaa kaikkien osapuolten osalta, tuottaa konkreettisia kuvauksia sekä auttaa tavoitteiden arviointia. Kirjaamisen on oltava läpinäkyvää ja avointa myös kaikille perheenjäsenille. Asiakkaalla on oikeus saada tarkastaa itseä koskevia asiakastietoja. (Henkilötietolaki (523/1999). Asiakkaan oikeudesta tutustua häntä koskeviin dokumentteihin ja oikeus saada itseä koskevia tietoja määritellään laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Kolmas laki, missä säädetään asiakkaan tiedonsaantioikeudesta, on laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021). Lausuntoja, selvityksiä ja arviointeja perheiden tilanteesta pyydetään lastensuojelun perhetyöntekijöiltä. Kirjallisia lausuntoja saa antaa ulkopuolisille tahoille vain sosiaalityöntekijän pyynnöstä.

Kääriäinen (2016, s. 189–190) toteaa kirjaamisen olevan sosiaalityössä yksi keskeisin tehtävä. Asiakkaiden tietoisuus työprosessin asiakirjojen merkityksestä on lisääntynyt. Kirjaamisen tarkoituksena on kuvaannollista ja tallentaa tehdyn työn tiedoksi, jota voidaan myöhemmin käyttää arviointiin, päätöksen tekoon ja toiminnan suunnitteluun. Kirjattuja dokumentteja kirjoitetaan, tulkitaan ja luetaan työssä, työn tekemiseksi ja työtä varten. Työntekijällä täytyy olla tietoa asiakastyön kirjaamisesta. Millaisia tietoja tallennetaan, miksi ja millä tavoin, jotta ne olisivat tarpeen mukaisia ja todistuskelpoisia. Työntekijän työtä tulkitaan ja luetaan kirjatuihin dokumentteihin, mikä ohjaa myös kirjoittamisen käytäntöjä. Kirjaukset vaikuttavat työskentelyyn ja työhön, mutta eniten ne vaikuttavat asiakkaiden

elämään. Työntekijän on suostuttava organisaation, lainsäädännön sekä työyhteisön ohjeistamaan ja sääntelemään toimintaan, johon tietojärjestelmät luovat kirjoittamista ohjavia rakenteita. Sosiaalityössä tiedonmuodostus koostuu siitä mitä työssä nähdään, ajatellaan, koetaan ja tehdään. Tämä kaikki on suhteessa työstä laadittuihin asiakirjoihin. Hujanen ym. (2021, s. 360) ovat selvittäneet tutkimuksessaan millaisia käsityksiä sosiaalityöntekijöillä on laadukkaasti kirjattavista asiakasasiakirjoista ja niiden edellytyksistä. Tuloksista kävi ilmi, että laadukkaasti kirjaamisen edellytyksinä on kirjaamiseen perehdytys, työyhteisössä yhteisesti sovitut toimintakäytännöt kirjaamiseen sekä ajallisen resurssin riittäminen kirjaamiseen. Laadukkaat asiakasasiakirjat ovat kirjattu ajantasaisesti ja asiakastyön kannalta kirjatut tiedot ovat oleellisia. Asiakirjojen pitää olla ymmärrettävästi luettavia. Kielen täytyy olla loogisesti etenevää ja ytimekästä. Asiakirjoissa tulee tulla asiakkaan ääni kuuluviin ja tietolähteiden erottuvan toisistaan.

Pyykkönen (2012, s. 9–34) toteaa tiedon olevan sosiaalista pääomaa. Tieto luo osallisuutta ja asiakkaan osallisuuden ja valtaistumisen mahdollistamiseksi onkin tärkeää, että asiakkaalla on paljon tietoa, jonka avulla voi muuttaa ja parantaa lapsensa elämää tai omaa elämän suuntaa. Kun asiakas tietää, miten sosiaalialan työntekijä näkee hänen lapsensa tai hänen tilanteensa, ei asiakkaan tarvitse kuluttaa energiaa siihen, että miettii mitä heistä ajatellaan ja mitä suunnitellaan heidän asioihin liittyen. On tärkeää, että asiakas kokee voivansa vaikuttaa lastensuojeluprosessiin ja luoda prosessia yhdessä työntekijän kanssa. Työtapa mahdollistaa asiakkaan kokevan työprosessin enemmän omakseen, koska hän on itse tuottamassa tietoa työntekijän kanssa. Kirjausten näkeminen ja asiakkaan osallisuus tukee myös asiakkaan itsearviointia. Kirjaukset ovat hyvä väline asiakkaalle tarkastella omaa elämäntilannettaan ja selkeyttää sitä. Selvityksessä tuli ilmi, että työntekijät kokivat ammattitaitonsa kehittyvän. Työntekijä pysähtyy asiakasperheen elämäntilanteen äärelle ja reflektoi kirjoittamalla heidän kohtaamistaan yhteistyössä asiakkaan kanssa. Tällöin työntekijä voi tehdä uusia havaintoja, jota ei havainnut itse. Osallistava kirjaustyötapa voi kääntää asiakkaiden vastentahtoisuuden ennemminkin yhteistyöksi ja luottamus voi rakentua, mikä edesauttaa muutostyön tekemistä perheenjäsenten kanssa. Asiakkaiden tekemät muutoksenhaut ja valitukset ovat vähentyneet merkittävästi osallistavan kirjaamisen -menetelmän käytön myötä. Asiakasta osallistavan kirjaamisen käyttö sosiaalihuollon palveluissa on lisääntynyt, joko vapaaehtoisuuteen perustuen tai kilpailutussopimuksen ehtojen perusteella. Asiakkaan osallisuuden vahvistaminen perustuu

moniin eri lakeihin. Osallisuutta velvoittavia lakeja ovat Suomen perustuslaki (1999/731 6 §, 17 §), jossa vedotaan yksilön oikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen sekä oman kielen ja kulttuurin käyttämiseen viranomaisissa asioissa. Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812, 8 §) sekä sosiaalihuoltolaki (2014/1301, 36 §) kehottavat kunnioittamaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja huomioimaan mielipiteet ja toivomukset. Kyseisessä laissa painotetaan myös asiakkaan mahdollisuutta vaikuttaa ja osallistua itseään koskevien palvelujen toteuttamiseen ja suunnitteluun. Suomen lastensuojelulainsäädännön säännöksissä (Lastensuojelulaki (2007/417, 4 §) täsmennetään lapsen mahdollisuuksista omien asioiden osallistumiseen ja vaikuttamiseen on turvattava.

Jauhola (2020) on selvittänyt pro gradu -tutkielmassaan asiakkaan kokemuksia osallistavasta kirjaamisesta perhetyössä. Tutkielman keskeisiä tuloksia olivat, että asiakasta osallistava kirjaamistapa parantaa työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta, lisää työn avoimuutta sekä luottamusta työntekijään. Osallistavaa kirjaamista voidaan käyttää myös työmenetelmänä asiakastyössä. Vainionpää (2020, s. 59–63) on tutkinut maisteritutkielmassaan lasten arkikokemuksia lastensuojelun avohuollon asiakirjoissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lapsen arkikokemuksia kertoivat lastensuojelun työntekijät, vanhemmat ja vaihtelevasti lapsi itse tai ei ollenkaan. Kirjaukset jakautuivat lapsen kokemuksesta kutsuviin kirjauksiin, jotka sisälsivät tietoa lapsen arkikokemuksesta, vaikka lapsen oma tieto ei välttämättä painottunut hänen arkikokemuksestaan. Lapsen tiedollista toimijuutta tukevissa kirjauksissa lapsi oli aktiivisena jäsenenä esillä kirjauksissa ja lapsen omia näkemyksiäkin nousi esiin. Lapsen kokemuksesta piilottavista kirjauksista ei välittynyt joko lainkaan tai vain hyvin vähän lapsen arkikokemuksesta. Lastensuojelun ydintehtävästä tarkasteltuna lapsen tiedollista toimijuutta ja näkökulmaa sisältävät kirjaukset mahdollistavat lapsikeskeisen työskentelyn sekä lapsen osallisuusosoituksen. Lapsen kokemuksesta piilottavat kirjaukset ovat lastensuojelun näkökulmasta puutteellisia.

5.4.2 Työparityöskentely

Järvinen ym. (2012, s. 210–212) korostavat parityöskentelyn perhetyössä tarkoittavan sitä, että perhetyöntekijä työskentelee suunnitellusti perheessä yhtä aikaa jonkun toisen ammattilaisen kanssa. Tehdäänkö perhetyötä yksin vai parin kanssa vaikuttavat perheen koko, vaikeusaste, asiakkuusprosessin vaihe sekä työntekijöiden resurssi tilanne.

Vaativissa perhetilanteissa toisella työntekijällä pitää olla vahvempaa ammattitaitoa ja osaamista tilanteeseen. Työparityöskentelyssä työnjako ja työn suunnittelu tehdään yhdessä sekä etenemistä arvioidaan ja seurataan myös yhdessä. Jos perheessä on tarve työskennellä lasten ja vanhempien kanssa yhtä aikaa, toinen työntekijä voi keskittyä vanhempiin ja toinen lapsiin. Joskus voi olla tarpeellista, että lapset eivät ole kuulemassa aikuisten puheita. Tällöin työpari voi olla lasten kanssa jossain muualla. Myös silloin kun perheen asiat ovat kriisissä tai monimutkaisia parityöskentely on hyvä vaihtoehto. Parityötä perustellaan myös työntekijöiden turvallisuuden vuoksi sekä oikeusturvan takia. Kaksi työntekijää on näkemässä ja kuulemassa mitä tapahtuu, jotta välttyttäisiin väärinymmärryksiltä ja erilaisilta tulkinnoilta. Asiakkaan kannalta parityöskentelyn etu on kahden ulkopuolisen ihmisen näkökulma, jolloin perheen tilanne tulee monelta kantilta arvioiduksi. Parityöskentelyn avulla työntekijöiden ammatillinen osaaminen kehittyy, mikä näkyy tuloksellisena perhetyönä asiakasperheen sekä työyhteisön hyväksi. Rahkon (2011, s. 85,88,95) tutkimuksen tuloksista nousi esiin työparityön tuovan tukea ja auttavan työpaineen jakamisessa. Työparin kanssa on mahdollisuus tarkastella ja reflektoida tilanteita. Tämä vähentää työn kuormittavuutta. Tutkimuksessa nousi esiin myös työparityötä edistäviksi tekijöiksi työparin luottamus ja tunteminen. Esteitä toimivalle työparityölle Rahkon (2011, s. 87–101) tutkimuksen mukaan, ovat yhteisen näkemyksen puuttuminen, kilpailu ja sooloilu sekä epäselvät roolit ja toimimattomat henkilökemiat. Lisäksi henkilöillä voi olla totutut työskentelyperiaatteet, joista ei haluta luopua. Järvinen (2021) kertoo artikkelissaan työparityöskentelyn palvelevan myös asiakkaan etua. Omatyöntekijä on tavoitettavissa helpommin. Järvinen jatkaa työntekijöiden jaksamisen näkökulmasta työparityöskentelyllä olevan myös positiivisia vaikutuksia.

5.4.3 Verkostotyö

Järvinen ym. (2012, s. 202–210) toteavat perhetyössä verkostoilla tarkoitettavan perheen sekä eri alojen asiantuntijoiden yhdessä tekemää perhetyötä. Verkostotyöhön sisältyy moniammatillisten ammattiauttajien lisäksi ajatus myös perheen sukulaisista, ystävistä ja viranomaisista sekä muista tukijoista koostuvasta verkostosta perheen muutoksen tukijana. Ilmiöiden ja tarpeiden tullessa jatkuvasti monimuotoisemmaksi tarvitaan lisää yhteistyötä ammattilaisten välillä, jotta turvataan asiakkaiden kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja avunsaanti. Verkostotyön menetelmillä voidaan saada aikaan ristiriitoja vähentävä ja

kaikkia osapuolia tyydyttäviä vaikutuksia. Verkostotyön avuksi on kehitetty erilaisia verkostotyön menetelmiä, joita perhetyöntekijät voivat käyttää perheen verkoston selvittämiseksi. Niitä ovat muun muassa verkostokartat ja verkstopalaveri. Verkstopalaveri on hyvä menetelmä, jos perheen tilanne on jumiutunut ja pitkittynyt. Läheisneuvonpito on myös yksi menetelmä, missä asiakas ja lähiverkosto tulevat osallisiksi arvioinnissa ja päätöksenteossa. Läheisneuvonpidon pyrkimyksenä on vähentää lastensuojelun viranomaisten ja asiakasperheen vastakkainasettelua. Lisäksi Ihanalainen ja Kettunen (2019, s. 55–57) kertoo, että ennen varsinaiseen verkostotyöhön pääsemiseksi verkosto täytyy kartoittaa. Kartoitusvaiheessa pyritään löytämään asiakkaan sosiaaliseen verkostoon kuuluvat ihmiset ja selvittämään mitkä ovat verkoston jäsenten keskinäiset suhteet sekä miten tärkeitä verkoston jäsenet ovat asiakkaalle. Kartoitusvaiheeseen kuuluu myös selvittää palvelumahdollisuudet. Järvisen ym. 2012, s. 202–210) mainitsemaa verkostokarttaa on hyvä käyttää apuna kartoitusvaiheessa. Tavoitteellisen ja suunnitelmallisen työn käynnistämiseksi järjestetään verkostokokous. Seuraavaa vaihetta itsessään voi kutsua jo verkostotyöksi, missä läheiset ja työntekijät tekevät suunnitelmaa ja toteuttavat sitä. Verkoston kannattaa sopia kaikille selkeät vastualueet ja työjako. Tiedonkulku verkoston välillä pitää olla sujuvaa, jotta voidaan reagoida asiakkaan muuttuneeseen tilanteeseen mahdollisimman nopeasti.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa lastensuojelun perhetyössä käytettävistä menetelmistä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää perhetyössä käytettävien menetelmien valintaan ja käyttöön liittyviä asioita työntekijöiden näkökulmasta sekä miten työntekijät valikoivat menetelmiä asiakasprosessin eri vaiheissa. Lisäksi selvitin, miten osallistavaa kirjaamista hyödynnetään menetelmänä. Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyötä työntekijöiden, sijaisten sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden perehdyttämisen ja ohjauksen tukena. Tutkimus oli rajattu käsittelemään tehostetun perhetyön menetelmien käyttöä ammattilaisten näkökulmasta. Perhetyöntekijät ovat niitä ammattilaisia, jotka työskentelevät tehostetussa perhetyössä ja käyttävät erilaisia menetelmiä päivittäin, joten oli perusteltua tuoda heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan esiin. Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössä oli kaksi:

1. Mitä menetelmiä lastensuojelun perhetyöntekijät käyttävät?
 - 1.1 Mitkä tekijät vaikuttavat menetelmien valintaan?
 - 1.2 Millä tavoin asiakasprosessin eri vaiheet vaikuttavat käytettävien menetelmien valintaan?
2. Miten perhetyöntekijät kokevat osallistavan kirjaamisen käytön työssään?

6.1 Yhteistyötaho

Opinnäytetyön yhteistyötahona toimii yksi Pohjanmaalla sijaitseva Humana Oy:n toimipiste. Humana on toiminut Suomessa vuodesta 2016 saakka ja on merkittävä sosiaali- ja hoivapalveluiden tuottaja. Humana tarjoaa Suomessa asumispalveluita, avopalveluita ja lastensuojelupalveluita. Avopalvelut ovat suunnattu lapsille, nuorille, aikuisille ja perheille. Haastateltavat työskentelevät Humanan avopalveluissa, jotka tarjoavat sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisia avohuollon palveluita muuan muassa perhetyötä, ammatillista tukihenkilötyötä ja tapaamispalveluita. Toimipistettä en mainitse tarkemmin haastateltavien henkilöllisyyden suojaamiseksi. Rajauksen tein, koska Pohjanmaan alueella sijaitsevat yksiköt ovat pieniä.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytin laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Hirsjärvi ym. (2009, s. 161) kuvaavat laadullisessa menetelmäsuuntauksessa tyypillistä olevan todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään myös kokonaisvaltaisesti tutkimaan tutkimuksen kohdetta. Uskoin saavani parhaan tuloksen kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla. Päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska halusin mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan tämänhetkisestä lastensuojelun perhetyöstä ja menetelmien käytöstä. Kvalitatiivisen tutkimusluonteen mukaisesti tässä opinnäytetyössä ei pyritä selvittämään yhtä totuutta tutkittavasta ilmiöstä, vaan ymmärtämään perhetyöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia työssään käytettävistä menetelmistä ja tekijöistä mitkä vaikuttavat niiden valintaan. Hirsjärvi ym. (2009, s.161) sanovatkin, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on aikomuksena löytää tosiasioita, enemmän kuin vahvistaa jo olemassa olevia tosiasioita.

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua, jonka tarkoituksena oli opinnäytetyön tavoitteiden ja tutkimuskysymysten pohjalta tavoittaa perhetyöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä työssään käytettävistä menetelmistä. Hirsjärvi ym. (2009, s. 204–205) toteavat haastattelun olevan ainutlaatuinen tiedonkeruumuoto. Se luo joustavuutta aineiston keräämiseen. Ihminen on haastattelutilanteessa aktiivinen osapuoli ja merkityksien luoja. Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 88) toteavat teemahaastattelussa pyrki myksenä olevan löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, tavoitteiden ja tutkimuskysymysten mukaisesti. Hirsjärvi ym. (2009, s. 208) sanovat teemahaastattelun olevan välimuoto lomake- ja avoimelle haastattelulle. Tyypillistä teemahaastattelulle on, että aihepiirit eli toisin sanoen teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa järjestystä ja muotoa. Hirsjärvi ja Hurme (1985, s. 36) kiteyttävät teemahaastattelurungon muodostumisen ominaispiirteet. Ensimmäiseksi tiedostetaan, että haastateltavat ovat kokeneet tutkittavan asian. Toiseksi tutkija on ottanut selvää tutkittavasta ilmiöstä. Muodostuneen sisällön avulla tutkija muodostaa ja kehittää haastattelurungon. Tämä jälkeen haastattelu kohdistetaan haastateltavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tutkittavasta ilmiöstä.

6.3 Kohderyhmä ja aineistonkeruu

Opinnäytetyön tutkimusosuuden kohderyhmänä ovat lastensuojelutyön ammattilaiset, jotka tekevät perhetyötä työkseen. Perhetyöntekijät valikoituivat opinnäytetyöhön yhteistyötahona toimineesta Humanan avopalveluista, Pohjanmaalla toimivasta toimipisteestä. Haastatteluun osallistui yhteensä viisi Humanalla perhetyöntekijöinä työskentelevää sosiaalialan ammattilaista. Humanan toiminnanjohtaja lähetti työntekijöilleen sähköpostikyselyä löytyisikö viisi perhetyöntekijää, jotka olisivat vapaaehtoisia osallistumaan tämän opinnäytetyön tutkimushaastatteluun. Kysely oli lähetetty kaikille työntekijöille ja kaikilla oli mahdollisuus osallistua. Tätä kautta löytyi viisi vapaaehtoista työntekijää, joihin itse olin yhteydessä ja sain sovittua yhteisen ryhmähaastatteluajan.

Ryhmähaastattelu toteutettiin Humanan toimistotiloissa kasvotusten keväällä 2022. Hirsjärvi ym. (2019, s.210–211) toteavat ryhmähaastattelun olevan tehokas keino kerätä tietoa, koska tietoa saadaan monelta henkilöltä yhtä aikaa. Muu ryhmä voi myös auttaa muistamaan asioita, tai korjaamaan väärinymmärrykset. Ryhmähaastattelun haasteena Hirsjärvi ym. pitää ryhmäläisten äänten sekoittumista nauhoitetta kuunnellessa. Tämän vuoksi ennen haastattelua pyysinkin haastateltavia sanomaan haastateltava 1, haastateltava 2 ja niin edelleen ennen kysymykseen vastaamista. Koen, että ryhmähaastattelulla sain monimuotoisempia ja todenmukaisempia vastauksia, kuin muilla haastattelutavoilla. Haastatteluun tein haastattelurungon, joka löytyy opinnäytetyön liitteistä. (Liite 2.). Haastattelu toteutui ryhmässä teemahaastatteluna. Haastattelun teemoina olivat perhetyön menetelmät, perhetyön menetelmien valinta ja perhetyön menetelmien käyttö. Haastattelu äänitettiin myöhempää käsittelyä ja analysointia varten.

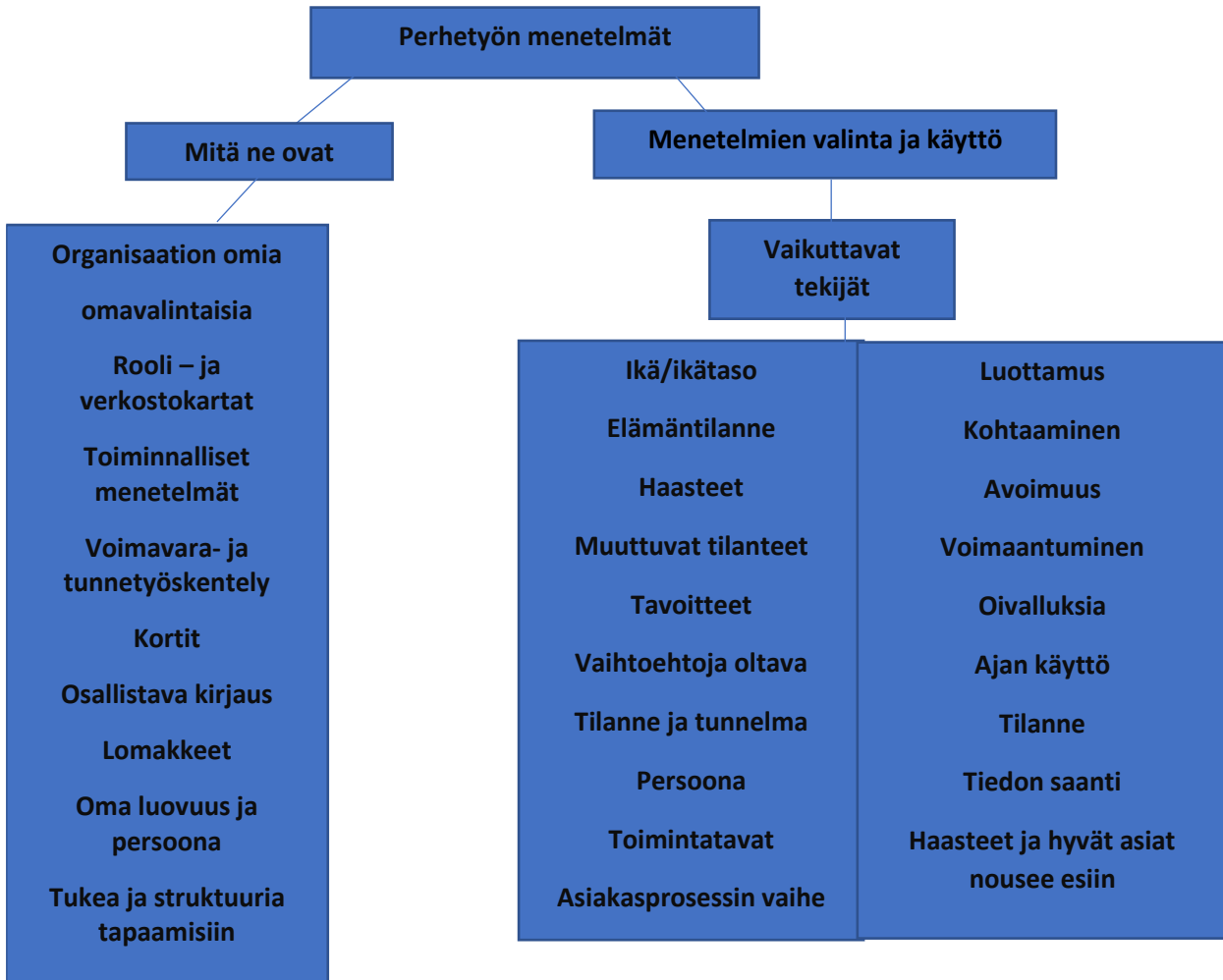
Haastattelutila oli rauhallinen, missä istuimme kaikki pyöreän pöydän ympärillä. Ulkoa kuului hieman rakennustyömaan meluhaittaa, mikä häiritsi välillä niin haastattelijan kuin haastateltavien keskittymistä. Haastatteluun oli varattu aikaa noin 2 tuntia. Aikaa haastatteluun kului noin 1 tunti ja 15 minuuttia. Haastattelukysymyksiä en lähettänyt etukäteen haastateltaville. Mielestäni haastatteluun ei tarvinnut etukäteen valmistautua, koska uskon että näin vastaukset olivat mahdollisimman todenmukaisia ja ammattilaisten omaan kokemukseen perustuvia. Haastattelukysymykset esitin PowerPoint-esityksen kautta, että jokainen haastateltava näkee kysymykset, eikä mahdollinen kysymyspaperien rapina häiritse äänitystä ja peitä haastateltavien ääntä. Kysymykset olivat tarkoitettu haastattelun rungoksi.

Haastattelun edetessä huomasimme, että haastateltavien vastatessa saattoi vastauksiin nivoutua parikin kysymystä. Haastattelun aikana en kommentoinut vastauksia juuri ollenkaan, koska en halunnut johdatella haastateltavia vastaamaan mitenkään tietyllä tavalla. Haastateltavat saivat itse päättää mitä haluavat sanoa. Haastattelun aikana keskustelut eivät ajautuneet muihin aiheisiin vaan pysyttiin teemassa koko haastattelun ajan. Haastattelu eteni luontevasti ja sujuvasti haastattelurungon mukaisesti.

6.4 Aineiston analysointi ja käsittely

Aineiston analysointi alkoi jo haastatteluvaiheessa. Analysoin haastateltavien vastauksia koko haastatteluprosessin ajan sekä kiinnitin huomioita asioiden toistuvuuteen. Peilasin saamiani tietoja opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin ja tavoitteeseen. Lähipäivinä haastattelusta litteroin aineiston eli kirjoitin äänitallenteen tekstimuotoon, jonka jälkeen analysoin aineiston tarkemmin. Litteroitua aineistoa kertyi kaksikymmentä A4 kokoista paperia fontilla 12 ja rivivälillä 1,5.

Opinnäytetyön aineiston analyysissä käytettiin teemoittelua. Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 105) kuvaavat teemoittelussa painottuvan sen, mitä kustakin teemasta on sanottu. Teemoittelussa kyse on laadullisen aineiston ryhmittelystä ja osittamisesta eri aihepiirien mukaan. Teemoittelussa ideana on etsiä ennalta määritettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Aluksi luin aineistoa läpi, jonka jälkeen aloin haastattelurungon teemojen perusteella värikoodaamaan esiin nousseita asioita. Värikoodaus helpotti hahmottamaan aineiston samankaltaisuuksia vastauksissa. Tällä tavoin löysin aineistosta nousseet tärkeimmät teemat. Kirjoitin teemat ylös ja aloin jaotella aineistosta esiin nousseita asioita teemojen alle.

Kuvio 3. Aineiston analysointi teemoittelulla.

6.5 Luotettavuus ja eettisyys

Puusa ja Juuti (2020, s. 175) kertovat laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kuvattavan toisiinsa kytkeytyvillä käsitteillä, joita ovat luotettavuus, eettisyys ja uskottavuus. Luotettavuudella tarkoitetaan tutkijan ammattitaitoa osata valita oikeat menetelmät ratkaistakseen tutkimusongelman ja kertoa valinnoistaan vakuuttavin perusteluin. Eettisyydellä puolestaan tarkoitetaan eettisten periaatteiden noudattamista koko tutkimuksen ajan. Uskottavuudella viitataan tutkimusta lukevien henkilöiden hyväksyntään tutkimuksen tuloksien todenmukaisuudesta sekä tutkimuksen aineiston huolellisesta analysoinnista. Hirsjärvi ym. (2009, s. 25) kertovat tutkimuksen lähtökohtana olevan aina ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Haastateltavia etsiessä haastateltavat olivat saaneet jo tietoa tutkimuksesta ja mitä ilmiötä haastattelussa tutkitaan. Ennen haastattelua haastateltaville annettiin tiedote tutkimuksesta (Liite 1.) ja kysyttiin kirjallinen suostumus haastatteluun

sekä selvennettiin tutkimukseen osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista. Henkilötietorekisteriä ei kertynyt. Suostumuslomakkeesta kävi myös ilmi, että kenenkään henkilötietoja ei kerätä, joten henkilöllisyys pysyy salassa koko opinnäytetyöprosessin ajan ja sen jälkeen. Tutkimusaineistoa säilytetään hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti ja hävitetään heti opinnäytetyön valmistuttua, mikä käy myös ilmi suostumuslomakkeesta. On tärkeää ottaa huomioon, että tutkimukseen osallistujilla on riittävästi tietoa tutkimuksesta ja osallistujan oikeuksista.

Haastattelu toteutui ryhmähaastatteluna samassa tilassa kaikille haastatteluun osallistujille yhtä aikaa. Kaikki haastateltavat ovat nähneet kysymykset yhtä aikaa täysin samanlaisena tietokoneen näytöltä. Luotettavuutta lisää myös haastattelun nauhoittaminen. Haastattelutilanteessa kiinnitin huomiota siihen, että en johdatellut haastateltavaa vastaamaan millään tietyllä tavalla. Litteroin aineiston heti lähipäivien aikana haastattelusta. Hirsjärvi ja Hurme (2008, s. 185) toteavatkin yhtenä laatua parantavana asiana olevan aineiston litterointi mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen. Litteroituani aineiston pohdin aineiston riittävyttä. Luotettavuuden näkökulmasta aineistoa olisi voinut olla enemmän sekä useammalta haastateltavalta, mutta koin että sain hyviä vastauksia ja näkökulmia haastattelun teemoihin ja opinnäytetyön tarkoitukseen peilaten. Kvalitatiivisen tutkimuksen mukaisesti tuloksilla ei pyritäkään samaan yleistäviä tuloksia, joten koen, että melko pieni tutkimusaineisto ei haittaa. Opinnäytetyön tuloksia voidaankin pitää tällaisenaan luotettavana ainoastaan valitun kohderyhmän näkemyksistä perhetyön menetelmistä.

Tutkimusosuuden eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta oli tärkeää, että opinnäytetyöntekijä kykeni Hirsjärven & Hurmeen (2008, s. 188–189) ohjeistuksen mukaan luopumaan omista ennakko-olettamuksistaan ja tulkita aineistoa puolueettomasti. Opinnäytetyöntekijän tulee olla tietoinen omien olettamuksien ja tulkintojen vaikutuksesta ohjata tulosten muodostumista. Opinnäytetyöntekijä on pyrkinyt kuvaamaan työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia mahdollisimman tarkasti ja tuomaan oman toiminnan mahdollisimman läpinäkyvästi esiin, jotta luotettavuus tutkimuksessa säilyisi.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä tietoa perhetyössä käytettävistä menetelmistä ja selvittää valintaan ja käyttöön liittyviä tekijöitä työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen tulokset esitellään haastatteluaineiston neljän pääteeman mukaisesti, joita olivat perhetyön menetelmät, menetelmien valinta, menetelmien käyttö. Perhetyön menetelmissä on pyritty selvittämään minkälaisia erilaisia menetelmiä työntekijät käyttävät sekä miten he kokevat menetelmien käytön työssään. Menetelmien valinnassa oli tavoitteena saada selville, miten käytettävät menetelmät valikoituvat ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Menetelmien käyttöön liittyvässä teemassa aikomuksena oli saada tietoa menetelmien käytön hyödyistä ja haitoista, mitkä menetelmät koetaan tärkeimmiksi ja miksi, sekä miten osallistava kirjaus näkyy asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä.

Tutkimusosuuden tuloksia havainnollistetaan käyttämällä haastateltavien suoria sitaatteja. Sitaatit on jaettu koodilla H1–H5. Koodit ovat jaettu haastateltaville satunnaisessa järjestyksessä tunnistamattomuuden parantamiseksi. Haastattelussa kaikki haastateltavat saivat tilaa kertoa omia näkemyksiään. Haastattelu ei edennyt kysymyskohtaisesti saman kierron mukaan alusta loppuun, vaan haastateltavat vastailivat kysymyksiin satunnaisessa järjestyksessä ja tukivat hyvin toisiaan. Toisen vastauksista tuli haastateltaville usein mieleen jotain uutta tai toisen haastateltavan näkemyksestä poikkeavia näkökulmia.

7.1 Perhetyön menetelmät

Laitinen (2021) tuo esille luottamuksen rakentumisen ja elämäntilanteeseen johtaneiden syiden ymmärtämisen oleelliseksi menetelmän valintaa pohdittaessa. Haastatteluissa nousi esiin monen haastateltavan kertomana Humanalla olevan käytössä organisaation omia menetelmiä, mitä tulee käyttää perhetyön prosessissa automaattisesti kaikkien asiakkaiden kanssa. Humanalla on paljon menetelmiä työntekijöiden saatavilla ja heitä myös koulutetaan erilaisten menetelmien käyttöön. Humanan omien menetelmien lisäksi kaikki saavat käyttää menetelmiä omavalintaisesti, mitkä tuntuvat itselle mielekkäiltä. Vaihtoehtoja koettiin olevan todella paljon.

Haastateltavat mainitsivat, ajan olevan haaste uusien ja monipuolisten menetelmien käytössä, koska työntekijän pitää ensin itse osata käyttää menetelmää ja miettiä sopiiko se perheeseen. Haastattelussa nousi ilmi kaikista eniten käytettyjä menetelmiä perhetyössä olevan erilaiset rooli- ja verkostokartat, kortit, elämän jana, havainnointi, erilaiset toiminnalliset menetelmät, lomakkeet keskustelujen tukena, voimavara- ja tunnetyöskentelyyn tarkoitetut materiaalit, osallistava kirjaus sekä lapset puheeksi- menetelmä. Walden ja Pitkänen (2020, s.49–50) kertovat lapset puheeksi -menetelmässä huomioon otettavan lapsen kehitystaso ja ikä, jonka perusteella pohditaan, otetaanko lapsi itse keskusteluun mukaan. Keskustelussa käydään läpi lapsen tilannetta kaikissa kehitysympäristöissä, tunnistetaan vahvuudet ja heikkoudet ja tehdään käytännönläheinen toimintasuunnitelma. Haastateltavat kertoivat heillä kaikilla olevan oma kansio, joka on koottu korona -aikana etätyöskentelyn tueksi, missä on paljon erilaisia menetelmiä. Haastatteluista ilmeni kaikilla työntekijöillä olevan tietyt omat menetelmät mitä tykkäävät käyttää. Työn mielekkyyden kannalta koettiin tärkeänä oman luovuuden ja persoonan käyttö työskentelyssä kohti työlle asetettuja tavoitteita. Työparityöskentelyn kautta koettiin uusien menetelmien oppimisen ja käyttöönoton olevan luontevampaa, kun työparista toinen käyttää itselle vielä tuntematonta menetelmää.

Humanalla on menetelmiä mitä me käytetään prosessissa automaattisesti, tietyt lomakkeet. Ja sitten on sellainen lapset puheeksi- lomakepatteri mihin meidän on koulutettu ja mitä Humana olettaa, että me se tehdään jokaisessa asiakastyössä. Sitten on myös sellaisia omavalintaisia mistä me tykätään itse ja mitkä me koetaan mielekkääksi. Ja siinä on sitten paljon vaihtelua. (H1)

Varmaan muuten se on ollut hyvin henkilöstä riippuen mikä on luontevinta itse kullekin meistä. Me toimitaan aika erilailla ja sitten kun työparin kanssa niin tulee aina uusia juttuja, toimitaan taas. Se on rikkaus. (H4)

Humanalla on paljon välineitä ja paljon on pilvessä ja joka paikassa, että se vain kunhan käytetään, että se on vähän itsestä kiinni. Ja väkeä koulutetaan neopsykologitiksi ja sieltähän tulee iso kasa kaikille. (H1)

Osallistava kirjaaminen ja koosteet varmaan se juttu mikä toistuu, koska ne pitää tehdä. Humanan menetelmä. Se on hyvä menetelmä. Tiimissä jaetaan hyviä menetelmiä ja vinkkejä toisillemme, mut ei ole semmosia niinku pitää käyttää. (H2)

Olen käyttänyt erilaisia kortteja, vanhemmuuden- ja parisuhteen roolikarttaa ollaan käyty läpi. Unelmakartta työskentelyä käyty perheen tai yksittäisen

henkilön kanssa läpi. Sitten leikin kautta käsitelty asioita. Sitten erilaisia lomakkeita. Hieno menetelmäkansio on meillä kaikilla. (H5)

Vahvuuskortit, nallekortit, vauvakortit, vahvaa vanhemmuutta kortit, neuroperhe ja keinot on-kortit, elämän tärkeät asiat, sitten on semmosia tunnekortteja ja sitten on se tunnepyörä se iso kangas. (H1)

Haastateltavien vastauksista käy myös ilmi, että perheiden kanssa käydään keskustelua käytettävistä menetelmistä. Perhetyöntekijä kertoo mikä menetelmän tavoite on. Keskustelua käydään joko ennen menetelmän käyttöä tai vasta menetelmän käytön jälkeen. Haastateltavat kokevat menetelmiin liittyvien keskustelujen olevan myös tärkeitä siksi, että asiakasperheet ymmärtävät miksi mitään tehdään ja millä tavoin tietty menetelmä voi olla avuksi perheen haasteisiin.

Mä ainakin käyn sen menetelmän läpi mikä mun tavoite tässä on. Miksi tämän ottaisın tähän. Ennen tai jälkeen riippuu tilanteesta. (H3)

Perheessä aika paljon pelattu erilaisia pelejä. Sitten voi yhtäkkiä olla palaveri, missä vanhemmat kertoo no joo ne tuossa käy vähä pelailees. Niinku kertoa, että miksi me olemme pelanneet. Ei kuluteta kunnan rahoja, että käydään pelaamas, vaan siinä on ollut tämä ja tämä pointti. Sen takia se on hyvä kertoa siinä työskentelyn aikana. (H2)

Menetelmien kautta haastateltavat kokivat, dialogisten keskustelujen sujuvan luontevammin ja asiakkaat avautuvat asioista paremmin. Menetelmien koettiin tuovan hyvän rungon tapaamisiin sekä ilman menetelmiä jotkut tärkeät asiat saattavat jäädä keskustelematta kokonaan. Kääriäinen (2016, s. 153–154) kertoo, että dialogisessa keskustelussa pelkkä asiakkaan läsnäolo ei riitä. Asiakkaan on oltava myös aktiivisessa roolissa, että palvelu saadaan vastaamaan mahdollisimman hyvin tarpeita. Eri näkökulmista keskustelemalla on mahdollista nähdä arjen tilanteet eri valossa. Asiakkaan kuuleminen, arvostava kohtaaminen, läsnäolo ja myötätunnon osoittaminen tekee mahdolliseksi asiakkaan tunteiden ja haastavien asioiden käsittelyn. Suunnitelmallisessa ja tavoitteellisessa perhetyössä dialogisuutta koettiin tukevan avoimuus sekä palvelun ja tavoitteiden merkityksellistäminen.

Vaikka varmasti kaikki osataan viedä keskustelua, mutta sitten kun on joku tällainen lomake tai jotkut kortit mukana, niin se tuo todella hyvän rakenteen siihen

tapaamiseen. Ja aivan varmasti tulee jokin näkökulma keskusteltua vanhemman tai lapsen kanssa mitä ilman sitä välinettä ei olisi tullut esille. (H1)

Monisteet on tosi isona tukena esimerkiksi keskusteluissa, että sitten jotenkin vanhemmatkin avautuu ihan eri lailla kun lähtee niiden kautta sitten työstämään asioita. Saa jotenki heistä enemmän irti ja tulee luontevammin. (H3)

7.2 Menetelmien valinta

Toinen haastatteluaineiston pääteema oli perhetyön menetelmien valinta. Aineistosta nousi esiin erittäin monia asioita menetelmän valintojen kartoittamiseksi. Ensimmäiset kysymykset koskivat menetelmien valikoitumista asiakasperheissä ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. Haastateltavat kokivat lapsen iän tai ikätason sekä perheen elämäntilanteen ja haasteiden vaikuttavan merkittävästi menetelmien valintaan. Laitinen (2021) kohdentaa artikkelissaan vaikeaksi määritellä yhtä tiettyä menetelmää mikä toimisi alati kaikkien kanssa. Työntekijän ammatillinen osaaminen ja oma harkinta määrittävät usein menetelmän valintaa. Menetelmien käyttö on vakiintunut työtapa sosiaalialan töissä. Tämän vuoksi sosiaalialan työtä tekevältä olisi tarpeellista löytyä aina nippu vaihtoehtoisia menetelmiä heti käytettäväksi. Haastateltavien kertomana kävi ilmi myös se, että on hyvä olla mielessä enemmän kuin yksi menetelmä perheen luo mentäessä. Perheen tilanne voi olla muuttunut tai ennalta suunniteltu menetelmä ei sovikaan siihen hetkeen ollenkaan. Palvelusuunnitelmapalaverissa ennalta määritetyt tavoitteet ohjaavat menetelmien valintaa sekä tietyissä haastavissa tilanteissa koettiin, että mikään muu menetelmä ei ole hyödyksi muuta kuin vuorovaikutus ja puhuminen.

Minkä ikäisiä lapsia on ja minkälainen elämä niinku mikä se tilanne siellä perheessä on. Ja sitten ne haasteet mitä ne on, että jos on vaikka taloudellisia haasteita niin sitten otetaan siihen liittyviä menetelmiä, aina sen tilanteen mukaan mikä siellä perheessä on. (H4)

Joskus se voi olla niin, että otanpa tässä nyt jonkun menetelmän ja huomaan, että eihän se istu tähän nyt ollenkaan. Nyt pitää miettiä. Meillä pitää olla koko ajan muutama juttu mielessä mihin tätä lähdetään viemään. Me lähdetäänkin tänään ulos, vaikka repussa oli vaikka mitä. Vaihtoehtoja pitää olla. (H1)

Kaikki vaikuttaa kaikkeen. (H3)

Tietenkin ne tavoitteet on siellä, mutta esimerkiksi sosiaalityöntekijä saattaa pyytää jotain tiettyä meiltä. Kerran pyydettiin, että tehdään sukupuuta ja elämän janaa. Sosiaalityöntekijä pääsee tutustumaan perheeseen sitä kautta. (H5)

Menetelmien valintaan koettiin myös vaikuttavan paljon sen hetkinen tilanne ja tunnelma. Haastateltavat kokivat mahdollisuuden vanhemman kanssa yksin keskustelemiseen olevan tärkeää. Jos sellainen mahdollistuu, niin käynnin suunnitelmaa muutetaan usein sen mukaan. Haastateltavat kertoivat työparityöskentelyssä vanhemman yksilötapaamisten onnistuvan, koska toinen työntekijöistä voi olla sen ajan lasten kanssa. Järvinen ym. (2012, s.210–2012) toteavat työparityöskentelyssä työn suunnittelun ja -jaon tehtävän yhdessä työparin kanssa. Jos perheessä on tarve työskennellä yhtä aikaa lapsien ja vanhempien kanssa, toinen työntekijä voi keskittyä lapsiin ja toinen vanhempiin. Aina ei ole lapsen edun mukaista, että lapsi kuulee vanhempien keskusteluita. Jos perheen tilanne on kriisiytynyt tai monimutkainen, tällöin parityöskentely on myös hyvä vaihtoehto. Haastattelussa nousi myös ilmi vanhempien persoonalla ja toimintatavoilla olevan vaikutus menetelmien valintaan. Haastateltavat kertoivat asiakkaiden olevan hyvin erityyppisiä ihmisiä, mikä vaikuttaa paljon siihen minkä tyyppistä menetelmää valitaan sekä siihen miten paljon menetelmä antaa asiakkaalle kuin myös työntekijälle.

Vähä niinkun lennosta mentiin tilanteeseen. Eli, onko se sitten mikä vaikuttaa niin sen hetkinen tilanne ja tunnelma, minkä ikäisiä lapset ovat, millä fiiliksellä asiakkaat ja mikä on kellekin sopiva. Nuorin vuoden ikäinen voitiin ottaa mukaan, mutta ei vanhempaa voinut ottaa kuunteemaan. Joo lapset kuulee ja ainakin näkee paljon. (H3)

Persoonaa niinku minkälaisia vanhemmat ovat tyyliltään. Kenet on hyvä kohdata millä tavoin? Kaikki on niin erilaisia eikä kaikki sovi kaikille. Jotkut kortitkin voi vaan provosoida ja ärsyttää todella paljon. Joku enemmän sitten vaan tekemisen kautta. Hyvin riippuu siitä persoonasta ja perheestä. (H2)

Vaikka elämän tärkeät asiat- kortit niin mä voin tehdä sen vaikka jokaisen perheen kanssa, mutta se kuinka laaja tai värikäs tai syvällinen se keskustelu meillä on, niin se kirjo on valtava, se tiedon määrä tai se kohtaaminen niin se laatu voi olla hyvinkin erilaista. (H1)

Asiakasprosessin vaiheen koettiin vaikuttavan menetelmien valintaan. Asiakasprosessin alkuvaiheessa haastateltavat toivat ilmi käyttävänsä paljon tietoa tuottavia menetelmiä, joiden avulla saa hyvän mielikuvan ja kokonaisuuden perheestä. Kaksi haastateltavaa kertoi

luottamuksen saamisen ja rakentumisen sekä avoimuuden joidenkin vanhempien kanssa olevan haasteellista, mikä vaikuttaa paljon siihen millaisia menetelmiä asiakasprosessin eri vaiheissa käytetään. Asiakasprosessien kerrottiin olevan hyvin yksilöllisiä ja ainutkertaisia prosesseja, missä sama asia voi mennä monessa eri prosessin vaiheessa eri perheiden kanssa. Oikea-aikaisuudesta koettiin olevan hyötyä menetelmien käytössä. Lastensuojelun laatusuositus (2019, s. 36–37) täsmentää asiakkuuden edetessä yhdessä perheen kanssa olevan olennaista arvioida palveluiden ja tuen vaikutusta sekä ovatko perheenjäsenet kokeneet hyötyvänsä siitä. On myös tärkeää varmistaa asiakkaiden ymmärrys arvioinnin tarkoituksesta sekä arvioinnin kohteista ja miten se toteutetaan. Haastatellut kertoivat joka käynnillä tehtävän osallistavan kirjauksen sekä kuukausittain tehtävän osallistavan yhteenvedon rytmittävän hyvin asiakasprosessia ja tuovan luontevuutta ja sujuvuutta asiakasprosessin etenemiseen myös asiakkaan näkökulmasta.

Se aikajana ja elämänjana hyvä ottaa alkuun, siitä saa todella hyvän kokonaiskuvan perheestä. Taikka sitten se lapset puheeksi. Joidenkin vanhempien on vaikeampi lähteä luottamaan tai avaamaan perhetilannetta, niin kyllähän sillä on iso merkitys että missä kohtaa, että otatko siihen alkutyöskentelyyn jonkun....Että onko se siinä toisella viikolla vai ensimmäisen kolmen kuukauden jaksolla tai loppupuolella. (H2)

Nuo tarinat, niin et sä voi tietää tavallaan se voi olla ihan alussa, keskivaiheessa tai lopussa. Missä sitten lähtee? Se voi olla hyvin lämmittely alku, keskivaihetta tai lopetuksessa sulla ihan samoin timanttinen juttu. Se riippuu aivan täysin niinku kenen kanssa tekee. (H1)

Onhan tämä osallistava, niin me aina vaihe vaiheelta kuukausittain tehdään yhdessä se kooste ja viimeinen on se, että jos tulee asiakkaalta se ajatus, että ei ole tarvetta enää kuin vapaaehtoista niin sitten se tavallaan menee vähä loppua kohti siinä luontevasti. (H3)

Työskentelyvaihe on se kun sen luottamuksen saa sitten rakennettua ja sitten ehkä käyttää eniten niitä menetelmiä. Pääsee siitä aloitusvaiheesta ja tutustumisvaiheesta. (H4)

Joo että oikea-aikaisuus tietysti palvelee sitä menetelmää, jossa se on oikeassa vaiheessa ja kohdassa. (H5)

7.3 Perhetyön menetelmien käyttö

Kaksi haastateltavaa kokivat vanhemmuuskeskustelut tärkeimmiksi menetelmäksi ja mahdollistumisen vanhempien tapaamiseen yksin tai yhdessä ilman lapsia. Vanhempien tukeminen erilaisin menetelmin nähtiin yhtenä oleellisempuna asiana perhetyön näkökulmasta. Laajasalo ja Santalahti (2019, s. 46–48) kertovat vanhemmuuden tukemisen menetelmille yhteistä olevan aktivoiva ja käytännönläheinen lähestymistapa, voimavarasuuntautuneisuus, kasvatuskäytänteiden harjoittelu arjessa sekä työote mikä kunnioittaa vanhempia. Myös perheen tapaaminen erilaisilla kokoonpanoilla tai lapsen yksilötapaamiset koettiin tärkeiksi. Havainnoimalla perhettä erilaisissa asetelmissä voi löytyä syitä perheessä esiintyvälle haasteille. Haastattelussa nousi vahvasti ilmi luottamuksen ja kohdatuksi tulemisen olevan oleellinen lähtökohta syvempään yhteyteen ja avoimeen asioiden käsittelyyn, jonka myötä menetelmiä tulee käytettyä aiempaa enemmän.

Ensimmäisenä mieleen tuli vanhemmuuskeskustelut ja niissä käytetään paljon menetelmiä keskusteluissa. Tekee perhetyön rakenteesta paremman, että niitä vanhempia saa niinku yksin tai kahdestaan tavata ilman niitä lapsia, niin se on tosi oleellista sen koko prosessin kannalta. Vanhemmat on kuitenkin se lähtökohta, ne luo sen kodin ilmapiirin. (H5)

Jos on vaikka kolmihenkinen perhe niin, että tehdään jotain yhdessä niin että kaikki on koolla, tehdään jotain niin, että on vain tää vanhempi ja lapsi. Jos vaikka vuorovaikutus on tavoitteena niin sitten miten se vuorovaikutus toimii. Sitten myös niin, että mä voin ottaa lasta vaikka vähän toimistolle niin näet miten se toimii sitten muiden aikuisten kanssa, jolloin siihen voi tulla iso kontrasti. Voi alkaa löytyä syitä, että mikä tässä niinku on. (H2)

Kaiken lähtökohta on se, että me saadaan luotua turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri ja rakennettua luottamus ja liittoutuminen. Se on siellä kaiken ylhäällä, että kun me saadaan se luotuu, toki ehkä ollaan käytetty menetelmiä matkan varrella, mutta jotenkin sitä ei voi korostaa liikaa. Se on kaiken työn lähtökohta. (H1)

Luottamuksen luominen niin se on niinku mistä eri lailla pystyy lähteö näitä menetelmiä käyttämään, koska se on jotenkin tosi tärkeää kun monen tunteet eivät tule kuulluksi, niin sitten se ehkä se kokemus, että ovat tulleet kuulluksi. Erilailla pystyy käyttämään myös menetelmiä jos ovat avoimempia. (H3)

Menetelmät koettiin hyödyllisiksi sen suhteen, että niiden avulla on löydetty sellaisia keskustelun aiheita mitkä ei olisi välttämättä ilman menetelmää tullut käsitellyksi. Erilaiset tunne- ja toiminnalliset menetelmät koettiin hyväksi paljastamaan tunnesäätelyn haasteita sekä hyödytti keskusteluissa vaikeista aiheista. Järvinen ym. (2012, s. 191–194) kertovat syvällisten asioiden keskustelemisen ja pohtimisen olevan ihmisille usein hankalaa, vaikka asiakassuhde olisikin toimiva. Silloin kannattaa hyödyntää toiminnallisia menetelmiä. Toiminnallisuuden kautta asiakas voi pystyä tuomaan puolia esiin itsestään, joita on hankala tuoda ilmi ainoastaan keskustelemalla. Asenteet, arvot ja tunteet tulevat esiin ja niitä voi olla helpompi ilmaista tekemisen kautta. Toiminnan myötä saadut onnistumisen kokemukset antavat voimavaroja ja iloa haasteellisen tilanteen selättämiseksi.

Furman (2018, s. 83–85) toteaa lasten tykkävän opetella erilaisia taitoja, mutta ei keskustella ongelmistaan. Tämän vuoksi lasten kanssa kannattaa ongelmien sijaan keskustella taidoista mitä pitäisi opetella selättääkseen ongelman. Haastateltavien kesken hyödylliseksi koettiin myös voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät, joiden avulla vanhemmat ja lapset ovat havainneet paljon hyviä asioita tämänkin hetkisessä tilanteessa ja tuonut paljon positiivisuutta elämään sekä uskoa unelmien mahdolliseen saavuttamiseen. Ihalainen ja Kettunen (2019, s. 61–62) täsmentävät voimavara- ja ratkaisukeskeisten menetelmien antavan käytännön työhön tuloksekkaita keinoja ja lähtökohtia työskentelylle. Etsitään ongelmien sijaan ratkaisuja. Ainoastaan ongelmista puhuminen ei vahvista asiakkaan itsetuntoa ja omiin kykyihin luottamista. Voimavaroja voi löytyä asiakkaasta itsestä ja hänen ympäristöstään.

Tunnekortit, tunnetyöskentelyt niin pääsee aika nopeasti käsiksi, että tunnistaanko, tunnistaako lapset, tunnistaako vanhemmat, onko totuttu puhumaan. (H1)

Perhe on semmosen negatiivisuuden kehässä tai jotakin haastetta on kun aloitetaan työskentely. Pääsääntöisesti monet menetelmät, kaikki menetelmät ovat voimavarakeskeisiä. Kyllähän ne voimaanuttaa ja tuo positiivista, kivoja sävyjä perheeseen ja sitä kautta se tarinakin on mahdollista muuttua. (H4)

He näkee mitä hyvää heissä on vanhempina tai parisuhteessa tai äitinä tai isänä tai että mitä hyvää heidän lapsissaan on. Käydään vaikka lapsista ja vaikka olisikin neuropsykiatrisia piirteitä, mutta niissä on hyvät puolet myös, ettei se aina tarkoita negatiivista. (H3)

Haastateltavien oli hankalampia pohtia menetelmien haittapuolia. Haittapuoleksi kuitenkin ilmeni joidenkin traumaattisen asioiden käsitteleminen liian syvällisesti. Tunteet voivat jäädä vahvasti pinnalle ja sen kautta voi aiheutua erinäisiä seuraamuksia, jos perhetyöntekijä ei havaitse tapahtunutta. Haittapuolena nousi esiin myös perheet, joissa on mahdollisesti väkivaltaa. Tällöin työntekijänä täytyy tarkkaan harkita mitä sanoo tai keskustelee muiden perheenjäsenten turvallisuuden suojelemiseksi.

Haittaa siitä, että pureudutaan johonkin elämän jänassa ja sieltä nousee joku traumaattinen asia pintaan, kun käyt sitä elämääs läpi ja sitten jos sitä ei hok-sata siinä kohtaa ja se jää tavallaan kytemään tai auki. Siitä voi seurata sitten jotain paikallista. (H3)

Oli epäily, että väkivaltaa parisuhteessa, niin niissä pitää tietysti olla tarkkana tämän haittapuolen kanssa, että et voi ihan vapaasti keskustella jossain, missä kumpikin vanhempi on, ettei siinä käy sitten niin, että kun menevät kotiin mitä sä oot puhunu musta edellis käynneillä yms... Pitää olla tosi hyvin suunniteltuja kuin toisen vanhemman kanssa, että mitä voi tuoda esiin. (H2)

Jauholan (2020) pro gradu -tutkielman keskeisten tuloksien perusteella asiakasta osallistava kirjaamistapa parantaa työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta, lisää työn avoimuutta sekä luottamusta työntekijään. Haastateltavista kaikki kertoivat käyttävänsä osallistavaa kirjaamista perhetyön käynneillä kaikkien asiakkaiden kanssa. Kävi ilmi, että osallistava kirjaaminen ei toimi kaikkien asiakkaiden kanssa yhtä sujuvasti, mutta käyttävät sitä silti koska se on yksi organisaation pakollisista menetelmistä.

Me ollaan siirrytty osallistavaan kirjaamiseen, koska se on meidän menetelmä. Se toimii erilailla eri asiakkaiden kanssa, että kotikäynnin päätteeksi meidän tulisi niinku et mitäs me tänään tehtiin, mikä tänään oli oleellista. Jotkut sanoo, että mä en voi sietää tätä, mä haluan tätä tehdä ja joidenkin kanssa sitten taas menee aika kivasti. Me ei voida sitä valita kun se pitää tehdä. Joskus voi olla niin kiusallinen tilanne, että ei teekään sitä asiakkaan kanssa, vaan muistuttaa siitä, tai käy seuraavalla kerralla läpi. Kirjoitin näin haluatko muuttaa tai lisätä jotain. (H1)

Jauholan (2020) pro gradu -tutkielman tuloksista ilmenee myös osallistavan kirjauksen asiakasnäkökulma. Keskeisimpien päätelmien mukaan asiakkaan ja työntekijän välinen suhde paranee sekä avoimuus ja luottamus lisääntyvät asiakkaan ja työntekijän välillä. Tämän opinnäytetyön tutkimusosuudessa työntekijöiden näkökulmasta osallistava

kirjaaminen koettiin luottamusta lisäävänä, läpinäkyvänä sekä asiakasta kunnioittavana ja kuuntelevana menetelmänä. Osallistava kirjaaminen näyttäytyi myös haastateltavien kesken pidetyksi menetelmäksi.

Alkaa uusi työskentely niin luottamussuhteen rakentaminen. Se tulee heti selväksi, että täällä ei ole mitään mitä sä et tiedä. Lisää luottamusta. (H5)

Se läpinäkyvyys. (H2)

Kyllä se on aika niinku musta tosi hyvä. Tykkään kyllä osallistamisesta. (H3)

Hujanen ym. (2021, s.360) toteavat tutkimuksessaan laadukkaan kirjaamisen edellytyksenä olevan työajan riittäminen sekä työyhteisön yhtenäiset käytännöt kirjaamiseen. Kirjaukset täytyy tehdä ajantasaisesti ja asiakkaan ääni tulee olla kuuluvissa sekä eri henkilöiden tiedonlähteet erottua toisistaan. Tutkimusosuudessa huonoina puolina osallistavassa kirjaamisessa koettiin ajan käyttö. Joskus on haastavaa saada sisällytettyä kirjaaminen käynnin aikatauluun. Haasteeksi koettiin myös sää, esimerkiksi kun talvella on ulkoiltu ja pakkasessa täytyisi kirjata. Myös haastavat tilanteet vaikeuttavat osallistavan kirjauksen toteuttamista. Perhetyöhön huonosti asennoituneet asiakasperheen lapset haastavat myös osallistava kirjaaminen- menetelmän käyttöä. Tällaisissa tilanteissa on hieman sovellettu ja käyty kirjauksia läpi ainoastaan vanhempien kanssa. Tarkoituksena ei ole aiheuttaa ärsyyntymistä ja pahaa mieltä lapselle. Perheohjaajalla ja asiakkaalla voi olla erilaisia näkemyksiä asioita ja tapahtumista. Eri mielipiteiden tulee näkyä kirjauksissa.

Huonoja puolia on sitten se, että jos tilanne on vaikea. Tai voi olla viidentoista asteen pakkasessa ulkona tai tehtiin jotain toiminnallista ja aika loppui. Et etenki se, että saa sille riittävästi aikaa, niin se on siinä semmoinen haaste. (H1)

Lapsi joka huonosti suhtautuu perhetyöhön itsessään ja oli vaikea ottaa vastaan niin siinä mä koin, että se provosoi lasta. (H3)

Kirjoitetaan jos he ovat erimieltä jostain mitä on perheohjaaja kirjoittanut, niin ei tarvitse poistaa sitä perheohjaajan osuutta, mutta voi kirjata, että vanhempi oli eri mieltä ja ajatteli asiasta tällä tavoin. Että heidän ajatukset tulee myös kuuluviin. (H1)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tutkimusosuuden perusteella perhetyöntekijät kuvasivat lastensuojelun perhetyössä käytettäviä menetelmiä tavoitteiden, vuorovaikutustaitojen sekä hyötyjen ja haittojen kautta. Myös asiakaslähtöisyys ja osallisuus nousivat vahvasti esiin. Työntekijöillä oli yhtenäisiä näkemyksiä käytettävistä menetelmistä sekä menetelmien valintaan ja käyttöön vaikuttavista asioista. Työntekijät kertoivat menetelmien olevan osa koko asiakasprosessia sekä asiakasprosessin vaiheella olevan merkitystä yksilöllisten prosessien etenemiseen ja menetelmien valintaan. Tutkimusosuuden mukaan asiakassuhteen luominen pohjautui luottamukseen, avoimuuteen ja kunnioitukseen. Tämä koettiin merkittäväksi tekijäksi tavoitteellisen asiakastyön eteenpäin viemiseksi.

Järvinen (2021) kirjoittaa artikkelissaan työparityöskentelyn olevan työntekijöiden lisäksi myös asiakkaan edun mukaista. Omatyöntekijä saa kiinni suuremmalla todennäköisyydellä, reflektointi asiakkaan asioista mahdollistuu tehokkaasti työparityöskentelyssä. Työparityöskentely vaikuttaa Järvisen mukaan myös työntekijöiden jaksamiseen. Tutkimusosuuden tuloksien perusteella työparityöskentelyn avulla koettiin menetelmien ja erityosaamisen jakamisen olevan helpompaa ja luontevampaa. Asiakasprosessin arviointi kahden eri ihmisen näkökulmasta koettiin myös vahvuudeksi. Työparin kanssa pystyi myös tapamaan perhettä erilaisin kokoonpanoin, mikä koettiin olennaiseksi perhetyön toteuttamisen kannalta.

Perhetyöntekijät miettivät jo etukäteen soveltuvia menetelmiä asiakkaille esiintyvien haasteiden ja tavoitteiden pohjalta. Menetelmän valintaan koettiin merkittävästi vaikuttavan myös asiakkaan ikätaso, persoona ja toimintatavat. Jos työntekijä havaitsee, että menetelmä ei toimikaan, se voidaan vaihtaa joustavasti kesken työskentelyn. Työntekijät kuvasivat, että nippu eri menetelmiä täytyy olla aina takataskussa, koska tilanteet ovat hyvin vaihtelevia. Ajan riittämättömyyden koettiin olevan yksi haaste uusien menetelmien opetteluun ja käyttöönottoon. Työntekijöiden käytössä on menetelmiä, joita kaikki joutuvat käyttämään organisaation ohjeistuksen mukaan. Lapset puheeksi- menetelmä ja osallistava kirjaus nousivat niistä päällimmäisenä esiin. Oman luovuuden ja persoonan käyttö koettiin työn viihtyvyyden kannalta merkitykselliseksi sekä se, että pakollisten menetelmien lisäksi on lukuisia menetelmiä mitä saa omien mieltymysten ja näkemyksien mukaan käyttää.

Menetelmät koettiin myös merkitykselliseksi perhetyössä tiedon saannin kannalta. Menetelmien avulla ja menetelmien kautta asiakkaat kykenivät välittämään tietoa perheen tilanteesta ja niitä myös kyettiin työstämään erilaisten tilanteeseen sopivien menetelmien avulla. Laajasalon ja Santalahden (2019, s. 46–48) mukaan toimiville menetelmille yhteistä on myönteinen vuorovaikutus, käytännön läheinen aktivoiva lähestymistapa, voimavarasuuntautuneisuus, vanhempien kunnioittaminen sekä osallisuuden huomioiminen. Haastateltavien puheissa lastensuojelun perhetyön menetelmistä esiin nousivat voimavara- ja ratkaisukeskeistä työtettä, toiminnallisia menetelmiä, teemoiltaan erilaiset dialogiset keskustelut sekä perheen havainnointi arjen erilaisissa toiminnoissa. Suosituimpia käytettyjä menetelmiä olivat erilaiset kortit sekä verkosto- ja roolikartat, elämän jana, dialogiset keskustelut, joissa usein mukana joku lomakkeisto keskustelun tukena sekä erilaiset leikit ja pelit. Osallistava kirjaus koettiin hyvänä ja mielekkäänä menetelmänä. Osallistava kirjaus näyttäytyi tärkeänä menetelmänä luottamuksellisen ja avoimen asiakassuhteen luomiselle. Osallistavan kirjaamisen haasteeksi koettiin ajan riittämättömyys, käynnin olosuhteet sekä harvemmin esiintyviä asenneongelmia perhetyötä ja osallistavaa kirjausta kohtaan. Pyykkönen (2012, s. 9–34) toteaa asiakkaan kanssa yhteisen kirjaamisen toteutuneesta kohtaamisesta rakentavan luottamusta, mikä on edellytys muutostyön tekemiseen asiakasperheen kanssa.

Tutkimusosuudesta kävi ilmi myös perhetyöntekijän ammatillisen osaamisen olevan laaja-alainen. Perhetyöntekijällä täytyy olla taitoa kohdata vanhempia ja lapsia sekä olla tietämystä lapsen kehityksestä ja kasvusta. Perhetyöntekijältä odotetaan myös taitoa työskennellä erilaisten ihmisten ja persoonien kanssa ja heidän nopeasti muuttuvien tilanteiden mukaan. Pitää olla ammattitaitoa käyttää erilaisia työmenetelmiä perheen ja lapsien yksilölliset haasteet huomioiden sekä laadukkaan perhetyön toteuttamisessa tukena on myös tietämys parisuhde-, väkivalta sekä päihde- ja mielenterveystyöstä. Alatalo ym. (2017, s.29) pohtivat erityisen osaamisen tarvetta verrattuna sosiaalihoitolaian mukaisen matalamman kynnyksen perhetyöhön. Alatalon ym. näkemyksien mukaan vanhempia tukevan ja lapsilähtöisen kohtaamisen ja työskentelyn osaamisen pitäisi olla vahvaa. Myös päihde-, mielenterveys- ja väkivaltatyön osaamista täytyy olla, että lapsen turvallisuutta vähentäviin asioihin uskalletaan tarttua tarpeeksi aikaisin. Toisin sanoen perhetyöntekijöiltä odotetaan vahvaa ja laajaa ammatillista osaamista sekä rohkeutta tarttua vaikeaksi koettuihin ongelmiin. Menetelmät ovat avain avoimeen vuorovaikutukseen, joiden kautta on mahdollista lähteä työstämään perheen haasteita ja ongelmia.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tutkimusosuuden viiden haastateltavan kokemuksissa ja ajatuksissa näyttyi mihin menetelmien käyttöön organisaatio on työntekijöitensä kouluttanut. On hyvä, että organisaatiolla on yhtenäisiä menetelmiä mihin kouluttavat kaikki työntekijät, ja mitä vaaditaan käyttämään jokaisen asiakkaan kohdalla. Asiakkaat saattavat kokea perhetyön hyvin rikkinäisenä ja jäsentymättömänä kokonaisuutena, jos perheessä käyvillä eri työntekijöillä ei olisi mitään yhtenäisiä menetelmiä ja käytäntöjä. Sosiaaliolla ei ole mitään tiettyä kriteeristöä mitä menetelmiä täytyy asiakastyössä käyttää, mutta organisaatio voi ohjata niiden valinnoissa. Työntekijät ovat koulutettu käyttämään tiettyjä menetelmiä työssään, ilman organisaation velvoitetta koulutuksista opitut asiat saattaisivat jäädä käyttämättä. Tässä opinnäytetyössä tulee näkyväksi mitä menetelmiä organisaation lastensuojelun perhetyössä tällä hetkellä käytetään.

Koin ryhmähaastattelun hyväksi valinnaksi, koska haastateltavat tukivat toisiaan, jolloin vahvistui myös sama mielipide muiltakin haastateltavilta sekä haastateltaville tuli aina uusia näkökulmia ja asioita mieleen toistensa vastauksista. Myös eriävät näkemykset ja mielipiteet nousivat näin hyvin esiin. Tämä lisää opinnäytetyön luotettavuutta. Koen, että yksilöhaastatteluna aineisto olisi jäänyt huomattavasti suppeammaksi ja työntekijöiden mielipiteet ja näkemykset eivät olisi tulleet niin vahvasti esiin.

Salo ym. (2016, s. 6) kirjoittavat sosiaalialan työntekijöitä kuormittavan suuret asiakasmäärät ja kiireinen työtahti. Kuormittavia tekijöitä on muun muassa monimutkainen ongelmanratkaisu ja lisääntynyt asiakkaiden moniongelmaisuus ja asiakkaiden tunteiden kohtaaminen ja käsitteleminen. Tutkimusosuudessa kävi ilmi ajan käyttö ja ajan riittämättömyys koettiin perhetyön toteuttamisessa haasteeksi niin uusien menetelmien käyttöönoton kuin osallistavan kirjaamisen toteutuksenkin näkökulmasta. Ajan riittämättömyys näyttäytyy haasteena monissa sosiaalialan töissä. Lakisääteiset palvelut pystytään tarjoamaan, mutta palvelun suunnittelulle ja kehittämiselle ei jää aikaa. Onko kyseessä liian vähäiset resurssit laadukkaan työn toteuttamiselle vai pitäisikö työntekijöiden pystyä työskennellä tehokkaammin ongelmien poistamiseksi. Ajan riittämättömyyden vuoksi työntekijä voi kokea työn suorittamisen laadukkaasti ja niin hyvin kuin haluaisi mahdolliseksi, jolloin eettinen ristiriita työn toteuttamisen ja siihen riittävien resurssien vuoksi voi tuntua ylitsepääsemättömältä.

Laitinen (2021) toteaa artikkelissaan sosiaali- ja terveysalalla tilanteiden olevan yleensä monimutkaisia, joten ei voi määrittellä yhtä menetelmää mikä toimisi aina. Menetelmän valinta perustuu loppujen lopuksi työntekijän omalle harkinnalle ja ammatilliselle osaamiselle. Laitinen pohjaa, että menetelmien ylläpitovastuuta ei ole kenelläkään, joten hyväksi todetut menetelmäkään eivät ole sääntöisesti käytössä Laitinen pohtii. Mikään menetelmä ei ole vaikuttava itsessään. Menetelmä on vaikuttava ainoastaan juuri tietyille ihmiselle tietyntilanteissa elämäntilanteissa. Laitinen lisää, että on yhdentekevää mitä menetelmiä käyttää, jos ei ole ymmärtänyt asiakkaan elämäntilannetta ja syitä mitkä ovat tilanteeseen johtaneet. Viiden haastateltavan vastauksista ei voi tehdä yleistyksiä, mutta johtopäätöksiä voi tehdä organisaation tasolla. Tutkimusosuuden tuloksissa tuli esille perhetyöntekijöiden käyttävän laajasti erilaisia menetelmiä organisaation velvoittavien menetelmien ulkopuolelta. Työntekijät hyödyntävät ammatillisista osaamisestaan menetelmiä valikoitaessa erilaisiin perheisiin. Asiakkaan osallisuuden ja näkemyksien huomioon otto näyttöä perhetyön toteuttamisessa tärkeänä elementtinä. Menetelmät koettiin merkitykselliseksi perhetyössä koko asiakasprosessin etenemisen ja tiedon saannin kannalta. Opinnäytetyön tutkimusosuuden mukaan menetelmät ovat hyvin keskeinen osa lastensuojelun perhetyötä. Laadukkaan perhetyön toteuttaminen olisi hankalaa ilman muutosta tukevia menetelmiä.

Opinnäytetyön tutkimusosuudessa työparityöskentely koettiin hyödylliseksi kokemusten ja näkemyksien jakamisessa. Työkalupakkiin tulee uusia menetelmiä ja sitä kautta ammattitaito laajenee. Myös perheen tapaaminen erilaisin asetelmin mahdollistuu helpommin. Voisi sanoa, että työparityöskentely paikkaa työntekijän yksilöllisiä puutteita sekä ammattitaito laajenee käytännön oppimisen kautta. Myös fyysinen turvallisuus sekä oikeusturva on vahvempaa työparityöskentelyssä, mikä saattaa vähentää perhetyöntekijöiden henkistä kuormittavuutta.

Osallistavan kirjaamisen käyttö on vuosi vuodelta lisääntynyt sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä. Tämä käy ilmi myös tässä opinnäytetyössä. Asiakkaiden osallisuuteen ja työn läpinäkyvyyteen kiinnitetään enemmän huomiota. Asiakkaat ovat hyvin tietoisia oikeuksistaan, mikä vaikuttaa varmasti myös osallistavan menetelmän käytön lisääntymiseen. Tällöin säästetään turhilta valitusten käsittelyiltä ja jopa oikeuskuluilta. Rahallisia ja ajallisia resursseja jää käytettäväksi enemmän arvokkaan ja tärkeän työn toteuttamiselle osallistamisen ja avoimuuden myötä.

Pohdin lastensuojelun perhetyön menetelmien käytön toimivuutta ja vaikuttavuutta. Perhetyöntekijät itse arvioivat toimivatko käytettävät menetelmät asiakasperheessä vai ei. Toimivuutta ei mitata käytännössä mitenkään. Työntekijöiden ammatillisesta osaamisesta ja asiantuntijuudesta huolimatta puolueeton arviointi voi olla haastavaa. Menetelmien toimivuutta voidaan tämän tutkimuksen mukaan arvioida ainoastaan perhetyöntekijöiden näkemysten perusteella sekä sen kokeeko perheen sosiaalityöntekijä asiakkuudelle vielä tarvetta. Menetelmät ovat oletettavasti toimineet, jos asiakkuuden tarve on poistunut. Oletukset eivät ole pätevä peruste vaikuttavuutta arvioitaessa. Menetelmien vaikuttavuuden arviointi olisi mielestäni hyvä jatkotutkimusaihe. Opinnäytetyötä tehdessäni pohdin myös, miten lastensuojelun perhetyö ja menetelmien käyttö nähdään asiakkaiden näkökulmasta, ovatko kokemukset samankaltaisia kuin työntekijöillä vai erottuvatko näkemykset paljonkin toisistaan. Opinnäytetyön tuloksista menetelmäosaamisen näkökulmasta mieleeni tuli myös perhetyöntekijöiden koulutustarpeiden kartoittaminen, koska lastensuojelun perhetyöntekijöiltä odotetaan ja edellytetään hyvin laajaa ja monialaista osaamista.

LÄHTEET

- Alatalo, M., Lappi, K., & Petrelius, P. (2017). *Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa: Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN ISBN 978-952-302-859-3.pdf](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN%20ISBN%20978-952-302-859-3.pdf)
- Asikainen, J., & Rask, M. (14.4.2020). Lapsen tunnekasvatustaitojen kehittäminen *varhaiskasvatuksessa*. Lab open. <https://www.labopen.fi/lab-pro/lapsen-tunnekasvatustaitojen-kehittaminen-varhaiskasvatuksessa/>
- Bardy, M. (2013). Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa M, Bardy. (toim.), *Lastensuojelun ytimissä*. (4. uud. p., s. 48–145). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN ISBN 978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN%20ISBN%20978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Burman, B. (2018). *Ratkaisukeskeisen kasvatuksen käsikirja*. Lyhytterapiainstituutti.
- Eriksson, E., & Arnkil, T. (2012). *Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista*. (8. painos). Stakes. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102235689>
- Hallintolaki 434/2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Heino, T. 2014. Lastensuojelun pirallinen tehtävä. Teoksessa J. Lammi-Taskula., & S. Karvonen. (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. (s. 286–308). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-270-6>
- Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimisto. (2016). *Palvelukuvaus: Lastensuojelun tehostettu perhetyö*. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEWja0py25-r1AhWys4sKHXaPBKoQFnoECBI-QAQ&url=https%3A%2F%2Fdev.hel.fi%2Fpaatokset%2Fmedia%2Fatt%2Fab%2Fabfd8de921421027df191cc995ec2f74888492d2.pdf&usq=AOvVaw2ffW9NOM_XACtRfnJuuNYE
- Henkilötietolaki 523/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1999/19990523>
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (1985). *Teemahaastattelu* (2. korj. p.). Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p. 22. painos.). Tammi.

- Hujanen, K., Kinnunen, U.-M., Ailio, E., & Koivumäki, L. (2021). Sosiaalityön laadukas rakenteinen kirjaaminen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 13(4), 360–371. <https://doi.org/10.23996/fjhw.109933>
- Hämeen-Anttila, L. (2017). Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa K, Aho., A, Kananaja., M, Lähteinen., & Marjamäki, P. (toim.), *Sosiaalityön käsikirja* (4., uudistettu painos, s. 220–224). Tietosanoma.
- Hänninen, K., & Poikela, R. (2016) Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa M, Törrönen., K, Hänninen., T, Lehto-Lundén., P, Salovaara., M, Veistilä., A, Anttonen., & Jouttimäki, P. (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö*. (s. 148–164). Gaudeamus.
- Ihalainen, J., & Kettunen, T. (2019). *Turvaverkko vai trampoliini: Sosiaaliturvan mahdollisuudet*. (10. uudistettu painos.). Sanoma Pro.
- Jauhola, V. (2020). *Asiakkaiden kokemuksia osallistavasta dokumentoinnista perhetyössä*. [Pro gradu -työ, Lapin yliopisto]. Lauda. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102235689>
- Järvinen, H-M. (31.5.2021). Tiimipelaaja uskoo joukkueen voimaan. *Talentia*. <https://www.talentia-lehti.fi/tiimipelaaja-uskoo-joukkueen-voimaan/>
- Järvinen, M. (27.8.2020). *Motivoiva haastattelu*. Käypä hoito. <https://www.kaypa-hoito.fi/nix02109>
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M., & Virolainen, A. (2012). *Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea*. (2. uud. p.). Edita.
- Keuruun kaupunki. (2016). *Keuruun perhetyön käsikirja: ”perheen parhaaksi - yhdessä toimien”*. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahU-KEwiWj_eAkJj2AhVvsYsKHf5hBvkQFnoECAgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.keuruu.fi%2Fimages%2FPerhety%25C3%25B6n_k%25C3%25A4si-kirja_2016.pdf&usq=AOvVaw2H7KSBgUc5s-NIloxBGvM
- Kääriäinen, A. (2016). Sosiaalityön dokumentointi: Suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa M, Törrönen., K, Hänninen., T, Lehto-Lundén., P, Salovaara., M, Veistilä., A, Anttonen., & Jouttimäki, P. (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö*. (s. 189–198). Gaudeamus.
- Laajasalo, T., & Santalahti, P. (2019) Näyttöön perustuvat vanhemmuuden tuen työmenetelmät. Teoksessa T, Hakulinen., T, Laajasalo., J.-E, Mäkelä., & T, Elo. (toim.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen: Teoriasta käytäntöön*. (s.46–48). Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laitinen, J. (28.5.2021). *Menetelmällisyys sosiaalialan työssä*. Talentia-lehti. <https://www.talentia-lehti.fi/menetelmallisyys-sosiaalialan-tyossa/>

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 784/2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210784>

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150254>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Mieli. (13.1.2022). *Vuorovaikutustaitoja voi oppia*. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveytasi/ihmissuhteet-ja-vuorovaikutus/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia/>

Mieli. (1.3.2022). *Lapset puheeksi-menetelmä*. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/tietoa-mielenterveyden-vahvistamisesta/perheet/toimiva-lapsi-ja-perhe-tyo/lapset-puheeksi-menetelma/>

Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus.

Nissen, M. A., & Engen, M. (12.3.2021). Power and Care in statutory social work with vulnerable families. *Ethics and social welfare*. 15(3), (p. 279-293). <https://doi.org/10.1080/17496535.2021.1924814>

Oksanen, J. (2014). *Motivointi työvälineenä*. PS-Kustannus.

Opetushallitus. (2022). *Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin*. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>

Przeperski, J., & Owusu, S. A. (2021). Children and the Child Welfare System: Problems, Interventions, and Lessons from Around the World. *Child & adolescent social work journal*. 38(2), (p.127-130). <https://doi.org/10.1007/s10560-021-00740-5>

Puusa, A., & Juuti, P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Pyykkönen, R. (2012). *Dokumentit töissä – osallistava kirjaaminen*. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä. http://www.socca.fi/files/2499/Dokumentit_toissa_osallistava_dokumentointi_Riikka_Pyykonen_2012.pdf

Rahko, E. (2011). *Samassa veneessä sosiaalialalla: Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä*. [Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto].

SOSNET julkaisuja 3. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=90906602-0672-484f-ac5e-e363e41c793a>

Rönkkö, L., & Rytönen, T. (2010). *Monisäikeinen perhetyö*. WSOYpro.

Salo, P., Rantonen, O., Aalto, V., Oksanen, T., Vahtera, J., Junnonen, S-R., Baldschun, A., Väisänen, R., Mönkkönen, K., & Hämäläinen, J. (2016). *Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi: Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys*. Työterveyslaitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131353/Sosiaality%C3%B6ntekij%C3%B6iden%20hyvinvointi.pdf?sequence=1>

Salo-Chydenius, S. (5.12.2017). *Toiminnalliset ja luovat menetelmät*. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihde-tyon-menetelmat-ja-koulutus/toiminnalliset-ja-luovat-menetelmat>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). *Sosiaalihuoltolain soveltamisopas*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3959-2>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (31.10.2019). *Lastensuojelun laatusuositus*. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>

Sosiaalihuoltolaki. 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sotkanet. (i.a.) *Perheitä lastensuojelun tehostetussa perhetyössä*. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw6OBAA=®ion=s07MBAA=&year=sy5zsjbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202109301228>

Suomen perustuslaki. 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Talvio, M. & Klemola, U. (2017). *Toimiva vuorovaikutus*. PS-kustannus.

Tapio, N., Seppänen, P., Hyppönen, T., Janhunen, T., Prusila, L., Salo, S., Toivanen, R & Vilen, M. (2014). Parisuhde ja vanhemmuus. Teoksessa M, Vilen., P, Seppänen., N, Tapio., & Toivanen R. (toim.), *Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön*. (2. painos, s. 132–138). Kirjapaja.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). (2019a). *Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun avohuollon tukitoimet*. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2019b). *Lastensuojelun käsikirja: Mitä on lastensuojelu*. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2019c). *Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun avohuolto*. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (18.6.2020). *Lastensuojelun käsikirja: Perhetyö ja tehostettu perhetyö*. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2021a). Tilastoraportti 19/2021. *Avohuollon piirissä olleet lapset ja nuoret vuosina 2018–2020 kunnittain ja maakunnittain*. https://thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2021/liitetaulukot/TR_20_21_liite2_S.xls
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2021b). *Perhetyö*. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (7.6.2022a). *Lastensuojelu 2021*. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2022b). *Sosiaalihuollon kirjaamisohjeet*. <https://thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/kirjaaminen/sosiaalihuollon-kirjaamisohjeet>
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vainionpää, S. (2021). *Lasten arkikokemukset lastensuojelun avohuollon asiakirjoissa*. [Maisteritutkielma, Helsingin yliopisto]. Helda. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/334059/Vainionpaa_Sointu_tutkielma_2021.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Vilen, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S., Tapio, N. (2014) Perhe ja perhetyö. Teoksessa M, Vilen., P, Seppänen., N, Tapio., & R, Toivanen. (toim.), *Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön*. (2. painos, s. 40–41). Kirjapaja.
- Väestöliitto. (i.a.) *Keho ja tunteet*. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/>
- Walden, A & Pitkänen, T. (2020). Lapset puheeksi menetelmä- ja lähestymistapa lapsiperheiden arjen tukena. Teoksessa A, Kinnunen., & A, Walden. (toim.), *Osallisuuden lähteillä – oivalluksia, menetelmiä ja välineitä osallisuuden vahvistamiseen*. (s. 47–53). Savonia ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020092475797>

Yusuf, D. (2020). Lasten ja nuorten ratkaisukeskeinen coaching. Teoksessa M, Ahola., & J, Saarnio. (toim.), *Inspis: evvk-ratkaisukeskeinen työskentelyote nuorten kanssa*. (s. 10–12). Lyhytterapiainstituutti.

LIITTEET

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta

Liite 2. Teemahaastattelurunko

**LIITE 1.
TIEDOTE TUTKIMUKSESTA****Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä tehostetussa perhetyössä käytettävistä menetelmistä.****1. Pyyntö osallistua tutkimukseen**

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan työntekijöiden näkemyksiä tehostetussa perhetyössä käytettävistä menetelmistä. Tavoitteena on selvittää miten työntekijät valikoivat menetelmiä asiakasprosessin eri vaiheissa sekä selvittää miten osallistavaa kirjaimista hyödynnetään menetelmänä.

2. Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä haastatteluaineistoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa. Tutkimuksessa ei kerätä mitään henkilötietoja.

3. Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa lastensuojelun perhetyössä käytettävistä menetelmistä. Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyötä työntekijöiden, sijaisten sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden perehdyttämisen ja ohjauksen tukena.

4. Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimukseen osallistuminen kestää noin kaksi tuntia. Tutkittavalta vaaditaan kokemusta tehostetussa perhetyössä työskentelemisestä.

Tutkimus toteutetaan vapaamuotoisena ryhmähaastatteluna. Haastattelu nauhoitetaan kokonaisuudessaan. Haastatteluaineisto hävitetään heti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

5. Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

6. Tutkimustuloksista tiedottaminen

Kyseessä on opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Opinnäytetyö tulee myös Humanan toimipisteelle nähtäväksi ja vapaaseen käyttöön.

7. Lisätiedot

Pyydämme teitä esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä opinnäytetyön tekijälle.

Liite 2.

Teemahaastattelurunko

Esittäytyminen ja kertominen tutkimuksesta ja haastattelutilanteesta

Teema 1: Perhetyön menetelmät

- Kertoisitko omin sanoin mitä mielestäsi tarkoittaa lastensuojelun perhetyön menetelmät omassa työssäsi?
- Mitä erilaisia lastensuojelun menetelmiä käytät työssäsi?
- Miten kuvailisit mainitsemiesiä menetelmiä?
- Onko joku menetelmä toistuva kaikkien asiakkaiden kanssa? Mitkä ja miksi?

Teema 2: Perhetyön menetelmien valinta

- Miten käytettävät menetelmät valikoituvat asiakasperheissä?
- Mitkä asiat vaikuttavat menetelmien valintaan?
- Onko organisaatiossasi käytössä tiettyjä menetelmiä, vai onko se yksittäisen työntekijän valinta?
- Käytätkö jotain tiettyä menetelmää jossain kohtaa asiakkuuden vaihetta kaikissa perheissä?
- Mitkä eri tekijät vaikuttavat menetelmän valintaan?
- Miten asiakasprosessin (alku, työskentelyvaihe, lopetus) vaihe vaikuttaa menetelmien valintaan?
- Vaikuttaako asiakkaana oleva perhe menetelmien valintaan? Mitä asioita asiakkaasta tällöin huomioidaan?

Teema 3: Perhetyön menetelmien käyttö

- Mitkä menetelmät koet tärkeimmiksi ja miksi?
- Mitä hyötyä / haittaa menetelmien käytöstä on lastensuojelun perhetyössä?
- Miten paljon käytät osallistavaa kirjaamista työssäsi?
- Mitä hyviä puolia näet osallistavasta kirjaamisesta? Entä huonoja puolia?
- Millaista keskustelua perheen kanssa käydään menetelmiin liittyen?

Haluatko vielä sanoa jotain muuta?